

UNIVERSITEIT UTRECHT
ARBEID, ZORG & WELZIJN: BELEID EN INTERVENTIE

Zelfredzame welzijnscliënten: nature of nurture?

Masterscriptie

Margot Scholte

Studentnummer: 3506754

Thema: Evaluatie van lokaal welzijnsbeleid

Begeleider: dr. M.J.M. Hoogenboom

Tweede beoordelaar: R.F. Oomkens, MSc

15 AUGUSTUS 2014

VOORWOORD

Voor u ligt mijn afstudeerscriptie ter afsluiting van de master Arbeid, zorg & welzijn: beleid en interventie aan de Universiteit Utrecht.

Deze master is een logisch vervolg op de bachelor Algemene Sociale Wetenschappen, waar geleerd wordt met een interdisciplinaire blik naar maatschappelijke processen te kijken. De gedachte hierachter is dat sociale vraagstukken zich niet beperken tot één vakgebied. Daarom dienen verklaringen en oplossingen gezocht te worden met kennis uit verschillende disciplines, zoals psychologie, sociologie en antropologie. Tevens wordt in de opleiding ervaring opgedaan met het evalueren en verbeteren van beleid en interventies.

Deze masterscriptie biedt mogelijkheid tot toepassing van de verworven kennis en vaardigheden. Het is de verslaggeving van een onderzoek in het kader van evaluatie van lokaal welzijnsbeleid. Dit studiejaar is gestart met een meerjarig project bij een welzijnsorganisatie. Doel van het project is inventarisatie van de zelfredzaamheid van haar cliënten en evaluatie van haar dienstverlening. De eerste stappen tot evaluatie zijn gezet met het ontwikkelen van een meetinstrument en het houden van een nulmeting.

Hoewel sprake is van een individuele scriptie, is intensief samengewerkt met medestudenten Anjes Schuermans, Aukje Schouwenaars, Joren Mulder en Niek Hoek en met begeleider Marcel Hoogenboom. Ik wil van de gelegenheid gebruik maken om hen te bedanken voor hun bijdrage en steun. Tevens wil ik de contactpersonen van de welzijnsorganisatie bedanken voor de medewerking. Tot slot bedank ik Wouter Smink, student-assistent Methoden & Statistiek voor zijn onderricht en hulp.

Vol trots presenteer ik: *Zelfredzame welzijnscliënten: nature of nurture?*

Margot Scholte

Utrecht, juli 2014

INHOUDSOPGAVE

Voorwoord	1
Inhoudsopgave	2
Samenvatting	4
Inleiding	5
Probleemstelling	5
Wetenschappelijke relevantie	5
Maatschappelijke relevantie	6
1. Verkenning	7
1.1 Achtergrond	7
1.1.1 Wet maatschappelijke ondersteuning	7
1.1.2 Tender	8
1.1.3 Partnerorganisatie	8
1.2 Belangrijke concepten	9
1.2.1 Zelfredzaamheid.....	9
1.2.2 Coping.....	10
1.2.3 Veerkracht.....	10
1.2.4 Motivatie	11
1.2.5 Psychologische en sociale bronnen.....	12
1.2.6 Big Five.....	13
2. Theoretisch kader	15
2.1 Vraagstelling.....	17
2.2 Deelvragen.....	18
3. Onderzoeksopzet	19
3.1 Methode	19
3.2 Populatie	20
3.3 Operationalisering	21
3.3.1 Coping.....	21
3.3.2 Veerkracht.....	21
3.3.3 Motivatie	22
3.3.4 Psychologische bronnen.....	22

3.3.5 Sociale bronnen.....	23
3.3.6 Persoonlijkheid	23
3.4 Betrouwbaarheid & validiteit	23
3.5 Strategie	25
4. Controle assumpties	26
4.1 Meetniveau	26
4.2 Normaliteit.....	26
4.3 Multicollineariteit	27
4.4 Factoranalyse	27
4.4.1 Coping.....	28
4.4.2 Big Five.....	29
4.4.3 Resterende variabelen	30
5. Resultaten	31
5.1 Beschrijvende statistiek	31
5.1.1 Demografie	31
5.1.2 Problematiek	31
5.1.3 Scores op variabelen	32
5.2 Generaliseerbaarheid	33
5.3 Respons.....	33
5.4 Toetsing hypothesen	35
5.5 Toetsing model	38
6. Conclusie.....	40
6.1 Beantwoording vragen.....	40
6.2 Discussie.....	41
Referentielijst	43
Bijlagen	48
Bijlage 1: Beschrijvende statistiek	48
Bijlage 2: Representativiteit	49
Bijlage 3: Toetsing hypothesen	50
Bijlage 4: Toetsing model.....	51
Bijlage 5: Diagram.....	52
Bijlage 6: Herkomst vragen	53
Bijlage 7: Enquête	62

SAMENVATTING

Zowel in de hulpverlening als de politiek wordt steeds meer belang gehecht aan de eigen kracht van burgers om zich zelfstandig en met hulp vanuit hun sociale netwerk te redden in de maatschappij. Dit onderzoek dient ter inventarisatie van de zelfredzaamheid van cliënten die aangesloten zijn bij een organisatie voor cliëntondersteuning in een grote stad, die op verzoek anoniem wil blijven.

De centrale vraag in het onderzoek is in hoeverre de cliënten percipiëren zelfredzaam te *willen* en *kunnen* zijn. Deze scriptie heeft een psychologische invalshoek: gekeken wordt naar de rol van persoonlijkheid bij zelfredzaamheid. De verwachte samenhang tussen psychologische concepten wordt middels de kwantitatieve methode onderzocht. Het bijbehorende meetinstrument is de enquête. De verbanden en het conceptuele model zijn getoetst via statistische analyses. Het is niet mogelijk geweest om causaliteit aan te tonen.

Een voorzichtige conclusie is dat de cliënten aangeven vanuit zichzelf gemotiveerd te zijn tot zelfredzaamheid, maar dat hun daadwerkelijke zelfredzaamheid beperkt is. Tevens blijkt dat zelfredzaamheid voor de helft voorspeld wordt door persoonlijkheid. Mogelijk is persoonlijkheid meer aangeboren (*nature*) dan te beïnvloeden (*nurture*). Daarom dienen niet te hoge verwachtingen geschapen te worden over de effectiviteit van de interventie die als doel heeft welzijnscliënten zelfredzamer te maken.

INLEIDING

In het maatschappelijk werkveld wordt vaak gesproken over *empowerment* van burgers en eigen kracht bij het oplossen van sociale problemen. Een bijpassende kerndoestelling is de vergroting van de zelfredzaamheid van burgers. Hulpbehoevende burgers dienen steeds meer zelf hun problemen op te lossen en in hun eigen sociale netwerk op zoek te gaan naar hulpbronnen. De gemeente spreekt hen aan op eigen verantwoordelijkheid. De overheid krijgt een ondersteunende rol. Tegelijkertijd wordt er steeds meer gecontroleerd op de effectiviteit van welzijnswerk. De Universiteit Utrecht is door een welzijnsorganisatie, die anoniem wil blijven, gevraagd hulp te bieden bij de evaluatie van haar hulpverlening. De hulpverlening betreft informatievoorziening en ondersteuning bij problemen van administratieve, relationele en huishoudelijke aard.

PROBLEEMSTELLING

Het project draait om de vraag in hoeverre de cliënten van de organisatie zelfredzaam *willen* en *kunnen* zijn. Het gaat hier om een eerste meetmoment. De informatie die deze inventarisatie oplevert kan mogelijk gebruikt worden bij de evaluatie van de hulpverlening. De vraag is namelijk niet alleen hoe het staat met de zelfredzaamheid van de cliënten, maar ook op wat voor manier de zelfredzaamheid verder versterkt kan worden.

Deze scriptie is gericht op de psychologische kant van zelfredzaamheid. De vraag, in hoeverre de cliënten inschatten zelfredzaam te *willen* en *kunnen* zijn en welke psychologische en sociale factoren daarbij een rol spelen, wordt beantwoord. De aandacht gaat voornamelijk uit naar de rol van persoonlijkheid. Het verschil tussen zelfredzaam *willen* zijn en zelfredzaam *kunnen* zijn is belangrijk. Motivatie wordt in dit onderzoek opgevat als de bereidheid tot acties en het gevoel deze effectief uit te kunnen voeren (*willen*), terwijl zelfredzaamheid wordt gezien als het daadwerkelijk effectief handelen (*kunnen*). Door de verschillende psychologische factoren en hun interactie te onderzoeken, kan het onderliggende proces dat leidt tot zelfredzaamheid beter begrepen worden.

WETENSCHAPPELIJKE RELEVANTIE

Met dit onderzoek is gepoogd zelfredzaamheid meetbaar te maken. Door het onderliggende psychologische proces mee te nemen, wordt in dit onderzoek een breder beeld geschetst van welke (combinaties van) factoren een rol spelen bij zelfredzaamheid. Daarnaast bestaat er nog

geen wetenschappelijk gevalideerde vragenlijst die speciaal ontwikkeld is voor afname bij welzijnscliënten. De functie van de factoren dient dus nog getest te worden bij deze onderzoekspopulatie. Tevens zijn de meeste *empowerment* vragenlijsten in het veld van semiwetenschappelijke aard. Door terug te gaan naar enkele basistheorieën uit de psychologie over persoonlijkheid, motivatie, probleemoplossend vermogen en veerkracht, is het meetinstrument van dit onderzoek naar verwachting krachtiger.

Uit het oogpunt van interdisciplinariteit is dit onderzoek veelbelovend, omdat een brug wordt geslagen tussen verschillende wetenschappelijke disciplines. Deze scriptie vangt de psychologische kant van het verhaal, terwijl de scripties van mijn medestudenten een sociologische, politicologische of antropologische insteek hebben. Doordat een gezamenlijke enquête is opgesteld haken die theoretische invalshoeken op elkaar in. De variabelen met betrekking tot instituties, etniciteit, sociaal kapitaal en psychologische *empowerment* zijn samengebracht in één gezamenlijk model. Zo worden allerlei factoren die mogelijk een rol spelen bij de zelfredzaamheid van welzijnscliënten breed ingekaderd en met elkaar in verband gebracht.

MAATSCHAPPELIJKE RELEVANTIE

Het belang van eigen kracht van burgers wordt in de politiek en het veld van maatschappelijk werk steeds groter. Dit onderzoek levert wellicht kennis op om de zelfredzaamheid van personen (beter) te meten en te bevorderen. Voor de organisatie is dit onderzoek relevant, omdat zij afgerekend wordt op haar prestaties in het vergroten van de zelfredzaamheid van haar cliënten. Indien de gemeente hier ontevreden over is kan de organisatie een volgende tijdelijke aanbesteding mislopen. De organisatie kan dit onderzoek gebruiken als startpunt van het monitoren van zelfredzaamheid en als uitgangspunt voor het verbeteren van haar welzijnsbeleid en de bijpassende hulpverlening rondom zelfredzaamheid. Indien hier wetenschappelijke onderbouwing voor is, zou de interventie mogelijk gespecificeerd kunnen worden naar bepaalde cliëntgroepen. Vergroting van de zelfredzaamheid van de cliënten is uiteraard voor henzelf ook prettig. Tevens is het gezien de bezuinigingen voordelig voor de overheid als burgers meer zelfstandig hun problemen kunnen oplossen zonder een beroep te hoeven doen op de hulp van gesubsidieerde instanties.

1. VERKENNING

Dit hoofdstuk bevat een overzicht van de beleidsachtergrond, de context van het welzijnswerk en de verkenning van de wetenschappelijke literatuur. In de paragraaf over de achtergrond van het beleid worden belangrijke trends en de invloed daarvan op de wetgeving besproken. Daarbij komt ook de specifiekere casus aan bod met het beleid van de gemeente en van de organisatie zelf. In de paragraaf daarna volgt een bespreking van de belangrijkste concepten.

1.1 ACHTERGROND

Het Nederlandse beleid rondom zorg en welzijn is het laatste decennium sterk aan verandering onderhevig geweest. Voorheen vervulde de overheid een centrale rol bij lokaal welzijnswerk, nu dienen burgers hun eigen verantwoordelijkheid te nemen. Dit met het oog op de financiële houdbaarheid van collectieve voorzieningen enerzijds en het versterken van de onderlinge solidariteit anderzijds. Als gevolg van de vergrijzing en de noodzaak tot bezuinigingen is een omschakeling ingezet naar decentralisatie, maatwerk en eigen initiatief (Morel, Palier & Palme, 2012).

1.1.1 WET MAATSCHAPPELIJKE ONDERSTEUNING

Die visie van decentralisatie, maatwerk en het nemen van eigen verantwoordelijkheid komt terug in de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo) die per januari 2007 is ingevoerd. De wet is gebaseerd op twee doelstellingen: het ondersteunen van personen met fysieke, psychische en sociale problemen zodat zij *zelfstandig* kunnen participeren in de samenleving en te zorgen dat niet gemeenten, maar derden (buren, familie, vrienden) voorzien in de ondersteuning hierbij (Linders, Bouma & Steyaert, 2008; Metz, 2009). Alleen in het uiterste geval biedt de gemeente een vangnet.

De Wmo doet een beroep op de *civil society*, ook wel de burgermaatschappij of het maatschappelijk middenveld. De Wmo wijzigt de verdeling van verantwoordelijkheden tussen burgers, overheid en maatschappelijke organisaties, waardoor de overheid niet langer garant staat als vangnet (Metz, 2009). Ook reflecteert de Wmo neoliberale opvattingen over de rol van vermarkting en privatisering bij effectief en efficiënt overheidsbeleid (Eikenberry & Kluver, 2004). De uitbreiding van marktprincipes naar de *civil society* heeft ervoor gezorgd dat de gemeenschap publieke functies is gaan uitvoeren. Daardoor zijn de grenzen tussen de publieke en de private sector vervaagd. Bij deze ontwikkelingen wordt ook wel gerefereerd naar de term participatiesamenleving (Rijksoverheid, 2013).

1.1.2 TENDER

De nadruk is komen te liggen op budgettering: gemeenten wijzen niet langer automatisch subsidie en taken toe aan welzijnsorganisaties. In plaats daarvan schrijven zij een zogenaamde *tender* uit. Dit is een mogelijkheid voor organisaties om een tijdelijke aanbesteding binnen te halen voor het beleidsvoorstel met de beste prijs-kwaliteitverhouding. Gedurende enkele jaren mogen deze organisaties zich dan bewijzen. Een dergelijke aanbesteding wordt dus via een marktmechanisme geregeld.

In het kader van vernieuwend welzijn is een tender uitgeschreven. De partnerorganisatie in dit onderzoek vervult op verzoek van de gemeente de functie informatievoorziening en cliëntondersteuning. De kern van de nota is dat in de toekomst de eigen verantwoordelijkheid van de burger en de ondersteunende rol van de overheid centraal komen te staan (Gemeente X, 2011). Geheel in lijn met de Wmo worden burgers gestimuleerd zelf hun problemen op te lossen, daarbij gebruik makend van hun sociale netwerk. Zelfredzaamheid is één van de kernpunten uit het welzijnsprogramma. Welzijnsorganisaties zijn er om hulp te bieden wanneer cliënten er echt niet zelf uit kunnen komen, om burgerinitiatieven te ondersteunen en om burgers met elkaar in contact te brengen.

1.1.3 PARTNERORGANISATIE

In deze paragraaf wordt kennis gemaakt met de partner in dit onderzoeksproject. Dit is een welzijnsorganisatie die sociaal werk biedt op buurtniveau (Welzijnsorganisatie X, 2014a). De organisatie is ontstaan uit een fusie van verschillende (vrijwilligers)organisaties en zij vervult taken rondom informatievoorziening en cliëntondersteuning binnen de gemeente. De organisatie streeft naar hulpverlening via één contactpersoon (de generalist) met wie de cliënt een plan van aanpak opstelt. Tevens dient elke wijk een eigen buurtloket te krijgen waar hulpvragers in contact kunnen komen met de buurtteams.

Het cliëntenbestand van de organisatie is zeer divers, zo ook de problematiek van de cliënten. Thema's waar de organisatie mee te maken heeft zijn onder andere financiën en administratie; gezelschap en begeleiding; hulp in en om het huis; woonomgeving; gezin en relaties; en mantelzorg. Bij de hulpverlening staat zelfredzaamheid en de versterking van de positie van de cliënt in de samenleving centraal (Welzijnsorganisatie X, 2014b). Van de cliënt wordt verlangd dat hij of zij eerst zelf het probleem probeert op te lossen. Lukt dat niet, dan wordt gekeken hoe de cliënt zijn sociale netwerk kan inschakelen voor hulp. Indien dat echt niet mogelijk is biedt de organisatie hulp. Daarmee hoopt zij dat de cliënt problemen zelf leert op te lossen, zodat dit in de toekomst zonder hulp van de organisatie kan.

1.2 BELANGRIJKE CONCEPTEN

Volgt nu een beschrijving van de belangrijkste concepten die in de wetenschappelijke literatuur naar voren komen. Aan bod komt wat er in de wetenschap al bekend is over zelfredzaamheid en in hoeverre al empirisch onderzoek is verricht naar de zelfredzaamheid van welzijnscliënten.

1.2.1 ZELFREDZAAMHEID

In de wetenschappelijke literatuur komt zelfredzaamheid overeen met *empowered* zijn. Rappaport (1981; 1984 in Perkins & Zimmerman, 1995:569) ziet *empowerment* als “een construct dat individuele krachten en competenties, natuurlijke hulpsystemen en proactief gedrag ten aanzien van sociaal beleid en sociale verandering met elkaar verbindt”. Daarom is *empowerment* méér dan alleen een psychologisch construct. De intrapersonlijke component van *empowerment* gaat over hoe mensen denken over hun eigen kunnen en de mogelijkheden die zij zien om de omgeving te beïnvloeden (Zimmerman, 1995). De interpersoonlijke component betreft interactie met belangrijke actoren die kunnen helpen bij de mobilisatie van hulpbronnen om zelfredzamer te zijn.

De interesse gaat uit naar de psychologische kant van *empowerment*. Een belangrijk deel daarvan is wat bekend staat als ‘de drie psychologische behoeften’ (Ryan & Deci, 2000a;2000b). De eerste is de perceptie van competentie en zelfvertrouwen. De termen *self-efficacy* en *self-esteem* worden daarbij veel aangehaald. Eigen-effectiviteit en zelfvertrouwen zijn niet helemaal hetzelfde concept, hierover meer in de paragraaf over motivatie. De tweede component is een gevoel van controle of autonomie. De derde component betreft de ervaren verbondenheid. Wanneer deze behoeften vervuld zijn, is een persoon sterk intrinsiek gemotiveerd. Voor dit onderzoek is de aanname dat de persoon dan intrinsiek gemotiveerd is tot zelfredzaamheid.

Motivatie leidt echter nog niet tot daadwerkelijk gedrag, want daarvoor moet iemand ook over de juiste vaardigheden beschikken (Van Regenmortel, 2002; Zimmerman, 1995). Volgens Van Regenmortel (2002) wordt *empowerment* of zelfredzaamheid beïnvloed door twee vaardigheden: het probleemoplossend vermogen (*coping*) en de veerkrachtigheid (*resilience*). Omdat *coping* en veerkracht met elkaar samenhangen en in sommige definities zelfs overlappen, zijn ze samengevoegd tot de volgende definitie van zelfredzaamheid:

Iemand die zelfredzaam is weet succesvol problemen op te lossen (effectieve coping) en laat zich niet uit het veld slaan door tegenslag (hoge veerkracht).

Herstel van tegenslag kan betrekking hebben op een ernstige gebeurtenis in het leven, maar nog belangrijker in dit onderzoek is herstel van tegenslag bij probleemoplossing. Het draait dus ook om doorzettingsvermogen.

1.2.2 COPING

Het probleemoplossend vermogen of *coping* is een beschermingsmechanisme tegen stress. Er is sprake van stress wanneer een individu ervaart dat hij of zij niet over het vermogen beschikt om een problematische situatie op te lossen (Cassim, 2013). Dat betekent dat wanneer *coping* onvoldoende plaats kan vinden of niet effectief genoeg is, iemand de situatie als dusdanig bedreigend ervaart dat er stress ontstaat. *Coping* stelt de persoon namelijk in staat om te gaan met problematische situaties die stress veroorzaken.

Lazarus (1993) spreekt van een verschil tussen probleemgerichte en emotiegerichte *coping*. Bij de eerste doet de persoon iets constructiefs aan het probleem (Carver, Scheier & Weintraub, 1989), bij de tweede wordt er iets gedaan aan de probleempceptie. Lazarus en Folkman (1984) stellen dat de keuze voor copingstijlen afhangt van de beoordeling van het probleem, alsmede de beoordeling van de beschikbare bronnen om met het probleem om te gaan (Tamres, Hanicki & Helgeson, 2002).

1.2.3 VEERKRACHT

De vaardigheid om te herstellen van een ontwrichtende, stressvolle gebeurtenis heet *resilience* ofwel veerkrachtigheid (Earvolino-Ramirez, 2007; Van Regenmortel, 2002). Iemand die herstelt van een heftige gebeurtenis en nieuwe technieken heeft aangeleerd om in de toekomst beter met soortgelijke situaties om te kunnen gaan is veerkrachtig. Veerkracht omvat dus persoonlijke ontwikkeling en het vermogen om door te gaan met het leven van alledag. Volgens Bonnano (2004) is het psychologisch en fysiologisch functioneren van een veerkrachtig persoon stabiel (Garcia-Dia, DiNapoli, Garcia-Ona, Jakubowski & O'Flaherty, 2013). Uit longitudinale studies blijkt dat veerkrachtige personen gekarakteriseerd worden door flexibiliteit en effectieve *coping*, doordat zij gebruik maken van beschermende psychologische en sociale bronnen (Friborg, Hjemdal, Rosenvinge & Martinussen, 2003). Veerkrachtige personen hebben een positief zelfbeeld en zijn in staat hun eigen leven te organiseren. Deze attitudes ondersteunen relaties met familie en vrienden. Positieve sociale relaties en optimisme beschermen tegen psychische aandoeningen.

Problematisch is dat Garcia-Dia en collega's (2013) in hun definitie van veerkracht ook sociale steun en acceptatie noemen. Dit overlapt soms met definities van *coping*. Veerkracht is echter het herstelproces dat optreedt *nadat* is gebleken dat *coping* onvoldoende

effectief is. Volgens Earvolino-Ramirez (2007) zijn effectieve *coping*, beheersing en positieve adaptatie uitkomsten van veerkracht. Garcia-Dia en collega's (2013) noemen effectieve *coping* en maatschappelijke participatie als uitkomst. Dat deze auteurs effectieve *coping* als een uitkomst zien, bevestigt dat *coping* en veerkracht als losstaande concepten beschouwd dienen te worden.

1.2.4 MOTIVATIE

De metatheorie over zelfdeterminatie, de Self Determination Theory (SDT), biedt handvatten om de mate van motivatie tot zelfredzaam te inventariseren. Zelfdeterminatie staat voor de overtuiging dat barrières te overwinnen zijn of voor een gevoel van controle (Earvolino-Ramirez, 2007). “De SDT draait om de invloed van factoren op motivatie, waaronder beloning en bestraffing, autoriteit, gevoelens van autonomie, ervaren competentie en verbondenheid met de sociale omgeving”¹. Twee typen motivatie nemen een centrale plek in bij de SDT: intrinsieke en extrinsieke motivatie. Bij intrinsieke motivatie is iemand gemotiveerd tot actie uit persoonlijke interesse en omdat diegene dat leuk vindt (Ryan en Deci, 2000a). Extrinsieke motivatie betreft een prikkel van buitenaf dat handelen motiveert, zoals een beloning. De persoon beleeft geen vreugde aan de handeling zelf, maar doet het om iets anders te bereiken. De verwachting is dat personen die intrinsiek gemotiveerd zijn veel meer inzet tonen voor het bereiken van hun doelen.

Intrinsieke motivatie is sterker wanneer de eerder besproken drie universele psychologische basisbehoeften zijn vervuld: de behoefte aan competentie, de behoefte aan autonomie en de behoefte aan verbondenheid (Ryan & Deci 2000a; 2000b). De auteurs noemen competentie ook wel *self-efficacy*, een term afkomstig van Bandura. Dit staat voor de inschatting van het eigen kunnen en het gevoel doelen te kunnen behalen. Het bepaalt in hoeverre *coping* plaatsvindt, hoeveel inzet iemand toont en hoe lang men doorzet bij nare ervaringen (Bandura 1977;1993). Autonomie is het gevoel acties zelf te veroorzaken en daarmee de situatie zelf te kunnen beïnvloeden (Ryan & Deci 2000a; 2000b). Een gevoel van verbondenheid heeft te maken met je gerespecteerd en gewaardeerd voelen door mensen uit je omgeving en met het opbouwen van coöperatieve relaties. De sociale context speelt dus een grote rol bij de vervulling van de psychologische behoeften.

De concepten *self-efficacy* (eigen-effectiviteit) en *self-esteem* (zelfvertrouwen) worden soms door elkaar gebruikt. Hoewel de concepten niet hetzelfde betekenen, kunnen zij voor dit onderzoek samengevoegd worden. Een hoge inschatting van het eigen kunnen draagt bij aan

¹ Parafrase ontleend aan de thesis van projectgenoot J. Mulder (2014).

een hoog zelfvertrouwen (McMullin & Cairney, 2004; Sherer et al., 1982). Verschillende auteurs stellen de concepten aan elkaar gelijk, omdat beiden gaan over waargenomen competentie, ervaring van beheersbaarheid en zelfevaluatie (Bong & Skaalvik, 2003). Bovendien voorspellen beiden motivatie, emotie en prestatie. Earvolino-Ramirez (2007) ziet eigen-effectiviteit en zelfvertrouwen samen als één *defining attribute* van veerkracht. Chen, Gully en Eden (2004) adviseren eigen-effectiviteit te gebruiken bij onderzoek naar ontwikkeling en prestaties; en zelfvertrouwen te gebruiken bij onderzoek naar tevredenheid en stress. Daarom zijn de concepten in dit onderzoek samengevoegd.

Er is veel onderzoek gedaan naar psychologische behoeften en motivatie, met name in het domein van sport, arbeid en onderwijs en recentelijk ook in het gezondheids- en welzijnsdomein². Het effect van de versterking of vervulling van de behoefte aan autonomie is aangetoond in onderzoek naar autonomie-ondersteunend lesgeven. Leerlingen blijken dan sterker gemotiveerd, tonen meer initiatief en zijn nieuwsgierig naar uitdagingen (Amabile, 1996; Flink et al., 1990). De studie van Gagne & Deci (2005) laat zien dat een autonomie-ondersteunende werkomgeving bijdraagt aan sterke interne motivatie en betere prestaties bij werknemers. Wat betreft verbondenheid blijkt bij kinderen het belang van een veilige hechting cruciaal voor verdere sociaal-emotionele ontwikkeling en ondernemend gedrag (Deci & Ryan, 2000). Aanhangers van de SDT menen dat deze lijn doorgetrokken kan worden naar mensen van alle leeftijden. Verbondenheid blijkt een significante voorspeller voor intrinsieke motivatie tot leren bij scholieren en studenten (Ryan & Grolnick, 1986). Ook toont onderzoek aan dat studenten met de perceptie van hoge eigen-effectiviteit meer intrinsiek gemotiveerd en meer volhardend zijn (Bandura, 1997).

1.2.5 PSYCHOLOGISCHE EN SOCIALE BRONNEN

Pearlin en Schooler (1978) achten het belangrijk copingstrategieën te onderscheiden van psychologische en sociale bronnen voor *coping*. Psychologische en sociale bronnen hebben betrekking op wat een persoon aan middelen tot zijn beschikking heeft om een probleem op te lossen, terwijl copingstrategieën specifieke acties zijn.

Onder *psychologische* bronnen verstaan Pearlin en Schooler (1978) de individuele kenmerken die een barrière vormen tegen stressvolle gebeurtenissen. Zij noemen een hoog zelfvertrouwen, lage zelfdenigratie en een interne beheersingsoriëntatie als psychologische bron. Personen met een interne beheersingsoriëntatie schrijven gebeurtenissen toe aan eigen competentie en niet aan toeval (Van Regenmortel, 2002). Zoals besproken bij de SDT worden

² Bronnen ontleend aan de thesis van projectgenoot J. Mulder (2014).

eigen-effectiviteit en zelfvertrouwen (lage zelfdenigratie) in dit onderzoek als hetzelfde opgevat, dus deze concepten worden als één psychologische bron meegenomen in het onderzoek: competentie. Een interne beheersingsoriëntatie staat voor een gevoel van controle over de situatie, wat ook terugkomt in de SDT. Daarom is interne beheersingsoriëntatie vervangen door autonomie als tweede psychologische bron. Verbondenheid wordt in dit onderzoek als derde psychologische bron beschouwd. Earvolino-Ramirez (2007) stelt dat het hebben van positieve relaties een beschermende factor is voor veerkrachtigheid, omdat deze relaties mogelijkheden bieden voor communicatie en steun.

Niet alleen het gevoel van verbonden zijn met mensen in de omgeving is belangrijk, maar ook het daadwerkelijk kunnen aanspreken van het sociale netwerk voor hulp. Dergelijke potentiële *sociale* bronnen zijn bijvoorbeeld familieleden, vrienden, collega's, burens en vrijwilligers (Pearlin & Schooler, 1978). "Sociale steun wordt voornamelijk gedefinieerd als de instrumentele, expressieve, informationele en/of emotionele functies uitgevoerd voor een individu door familie, vrienden of andere significante anderen (Irwin, LaGory, Ritchey & Fitzpatrick, 2008)³." Sociale netwerken zijn een waardevolle bron voor *coping*, omdat personen advies kunnen vragen over de juiste copingstrategie (McMullin & Cairney, 2004). Bovendien zorgt sociale steun voor meer adaptieve vormen van *coping* en een grotere variatie in copingstijlen.

1.2.6 BIG FIVE

Al jaren onderscheiden auteurs een *Big Five* aan persoonlijkheidsdimensies: neuroticisme, inschikkelijkheid, consciëntieusheid, extraversie en openheid voor nieuwe ervaringen. Persoonlijkheidskenmerken zijn biologisch geworteld en relatief stabiel onder leeftijdsgroepen en etnische groepen (Connor-Smith & Flachsbart, 2007). Hoewel 'de grote vijf' breed geaccepteerd is, spreken sommige auteurs liever van een kleiner of groter aantal dimensies. Zo stellen Carver en Connor-Smith (2010) dat optimisme een losstaande persoonlijkheidsfactor is. Andere auteurs scharen dit onder extraversie of neuroticisme. In dit onderzoek wordt de *Big Five* aangehouden, omdat dit breed geaccepteerd is.

Verskillende auteurs beschrijven de vijf persoonlijkheidskenmerken (Carver & Connor-Smith, 2010; Judge & Ilies, 2002; O'Brien & DeLongis, 1996). Neuroticisme is gerelateerd aan een slechte aanpassing aan stress en negatieve emoties. Personen die hoog scoren op neuroticisme zijn zelfbewuster en impulsiever. Inschikkelijkheid staat in verband met vriendelijkheid, empathie, behulpzaamheid en betrouwbaarheid. Het heeft een relationele

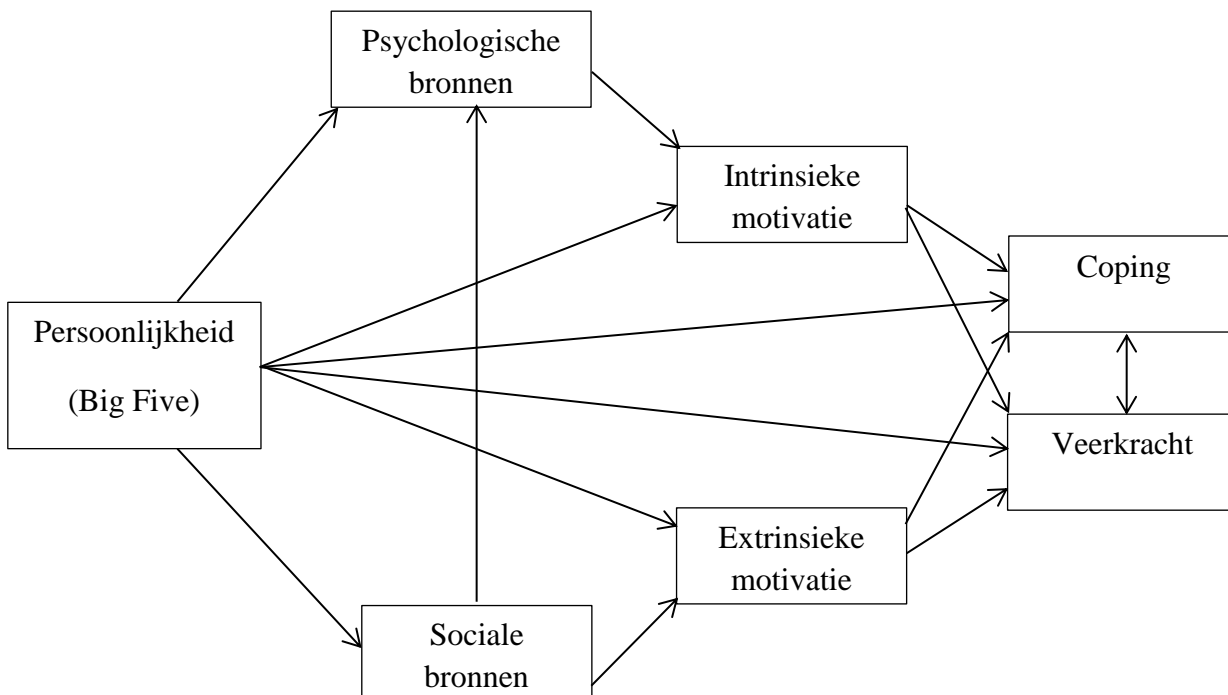
³ Parafrase uit de thesis van A.P.S. Schuermans (2014).

functie, omdat nederige personen hun verleende sociale steun mogen terugverwachten. Consciëntieusheid is verbonden met planmatig, doelmatig, volhardend, streberig en verantwoordelijk gedrag. Zowel inschikkelijkheid als consciëntieusheid hebben betrekking op dingen in perspectief zien. Bij inschikkelijkheid is dat rekening houden met anderen, bij consciëntieusheid is dat rekening houden met tijd. Extraversie wordt geassocieerd met positieve emoties, assertiviteit, spontaniteit, energie, warmte, zelfverzekerdheid en sociale vaardigheid. Openheid voor ervaring of het onbekende is gerelateerd aan nieuwsgierigheid, flexibiliteit, creativiteit, non-conformisme en inbeeldingsvermogen.

In verschillende studies is de relatie tussen persoonlijkheid en veerkracht onderzocht (Friborg, Barlaug, Martinussen, Rosenvinge & Hjemdal, 2005). Personen die hoog scoren op emotionele stabiliteit, extraversie, openheid, consciëntieusheid en inschikkelijkheid zouden na een trauma sneller herstellen van stress. Eigen-effectiviteit zou het sterkst gerelateerd zijn aan emotionele stabiliteit, en sociale vaardigheden aan extraversie. Onverwachts bleken de sociale bronnen familiecohesie en sociale structuur eveneens gerelateerd te zijn aan persoonlijkheid.

2. THEORETISCH KADER

Nu de belangrijke concepten zijn geïntroduceerd, volgt een toelichting van theoretisch kader met bijbehorend conceptuele model. *Coping* en veerkracht zijn de afhankelijke variabelen, samen opgevat als zelfredzaam *kunnen* zijn. De concepten worden echter niet samengevoegd, omdat uit de theoretische verkenning blijkt dat ze van elkaar te onderscheiden zijn. De veronderstelling is dat zelfredzaam *willen* zijn voorafgaat aan zelfredzaam *kunnen* zijn. Immers: motivatie versterkt of verzwakt acties. Daarom zijn intrinsieke en extrinsieke motivatie als onafhankelijke variabelen opgenomen. Psychologische en sociale bronnen lijken motivatie te beïnvloeden. De focus van deze scriptie ligt op het effect van persoonlijkheid op (motivatie tot) zelfredzaamheid. Om die reden is de *Big Five* (neuroticisme, inschikkelijkheid, consciëntieusheid, extraversie en openheid voor nieuwe ervaringen) het belangrijkste concept in dit theoretisch kader. De onafhankelijke variabele *Big Five* staat in verband met alle andere variabelen in het model. Dat is ook te zien in Afbeelding 1, waar elke pijl staat voor een verwachte samenhang tussen de concepten. Naar verwachting zijn alle onafhankelijke variabelen in het model een voorspeller van de afhankelijke variabelen. Deze verbanden worden nu besproken.



Afbeelding 1: Conceptueel model

McCrae (1989) verwacht dat *coping* een functie is van persoonlijkheid, omdat individuele verschillen in copingstijlen vrij stabiel zijn. Daarom gaat er in het model een pijl van de *Big Five* aan persoonlijkheidskenmerken naar *coping*. Alle vijf de kenmerken voorspellen specifieke copingstijlen (Connor-Smith & Flachsbart, 2007; O'Brien & DeLongis, 1996). Tevens is de veronderstelling dat persoonlijkheid veerkracht voorspelt, zie de pijl van de *Big Five* naar veerkracht. Verschillende studies suggereren een negatieve relatie tussen neuroticisme en veerkracht (Campbell-Sills, Cohan & Stein, 2006; Smith, Dalen, Wiggins, Tooley, Christopher & Bernard, 2008). Consciëntieusheid, extraversie en openheid zouden een positief effect hebben op veerkracht. Tussen inschikkelijkheid en veerkracht hebben de onderzoekers geen verband gevonden.

De volgende verwachte relatie is die tussen de *Big Five* en motivatie. Het verband tussen openheid en *coping* loopt via intrinsieke motivatie (Komarraju et al., 2009). En de relatie tussen consciëntieusheid en *coping* loopt zowel via intrinsieke als extrinsieke motivatie. Extraversie staat via extrinsieke motivatie in verband met *coping*. Daarom is in het model een pijl getrokken van de *Big Five* naar intrinsieke motivatie en van de *Big Five* naar extrinsieke motivatie. Omdat motivatie in verband staat met *coping*, verwacht ik ook een verband tussen motivatie en veerkracht. Vandaar de pijlen van intrinsieke en extrinsieke motivatie naar veerkracht.

Ook loopt er een pijl van persoonlijkheid naar psychologische bronnen. Onder psychologische bronnen worden de drie eerder genoemde behoeften verstaan: competentie, autonomie en verbondenheid. Personen die hoog scoren op neuroticisme hebben vaak een lager zelfvertrouwen, dus hun ervaren competentie is dan ook lager (Connor-Smith & Flachsbart, 2007; Carver & Connor-Smith, 2010; McMullin & Cairney, 2004). Bovendien blijkt uit diezelfde studies dat personen die hoog scoren op consciëntieusheid, extraversie en openheid, stressoren eerder als een uitdaging percipiëren in plaats van een bedreiging. De veronderstelling is dat hun gevoel van autonomie dan ook sterker is. Personen die hoog scoren op extraversie en inschikkelijkheid hebben de meest bevredigende relaties (Lopes, Salovey & Straus, 2002). Zodoende wordt ook een invloed van persoonlijkheid op verbondenheid verwacht. Indien de drie behoeften vervuld zijn, is de persoon intrinsiek gemotiveerd (Pearlin & Schooler, 1978) en daarom is er alleen een pijl getrokken van psychologische bronnen naar intrinsieke motivatie en niet naar extrinsieke motivatie.

Persoonlijkheid staat naar verwachting ook in verband met sociale bronnen, dus loopt er een pijl van de *Big Five* naar dat concept. Extraversie heeft een positieve invloed op de

grootte van het netwerk, intensiteit van contacten en in hoeverre iemand op anderen kan bouwen (Asendorpf & Wilpers, 1998). Relatief neurotische personen ervaren juist minder sociale steun. Ook Sarason, Levine, Basham & Sarason (1983) hebben een verband gevonden tussen persoonlijkheid en ervaren sociale steun. De sociale context bepaalt de mate waarin iemand beïnvloed wordt door verwachtingen uit de omgeving. Daarom loopt er een pijl van sociale bronnen naar extrinsieke motivatie. Er is geen directe pijl getrokken van sociale bronnen naar intrinsieke motivatie, omdat de verwachting is dat dit verband loopt via psychologische bronnen. Immers: de ervaring van mogelijkheden tot steun vanuit het sociale netwerk zorgt waarschijnlijk voor een ervaring van verbondenheid.

Tot slot staan coping en veerkracht met elkaar in verband, omdat relatie tussen die twee concepten wederkerig is (Campbell-Sills et al., 2006; Earvolino-Ramirez, 2007; Garcia-Dia et al, 2013; Smith et al., 2008).

2.1 VRAAGSTELLING

Uit het theoretische gedeelte blijkt dat nog niet alle (relaties tussen) concepten voldoende zijn onderzocht. Bovendien zijn definities en resultaten niet eenduidig. Zo is veel minder literatuur beschikbaar over veerkracht dan over *coping*. Psychologische bronnen zijn nog niet in verband gebracht met *coping* en veerkracht (alleen met motivatie). Sociale bronnen zijn nauwelijks geoperationaliseerd. Tevens is er geen consensus over de diversiteit aan copingstijlen en persoonlijkheidskenmerken. In de literatuur is dus geen sprake van één groot theoretisch kader en dat maakt de onderzoeken lastig vergelijkbaar. Tevens ontbreekt het aan wetenschappelijke toetsing van de concepten in Nederlandse context, laat staan aan toetsing voor de setting van maatschappelijk werk en welzijnzorg. In het theoretisch kader zijn de beschikbare theorieën en concepten geïntegreerd. Gepoogd is begripsverwarring op te lossen en indien mogelijk zijn concepten samengevoegd. Het doel van deze scriptie is de relaties tussen de zeven belangrijkste concepten (zie model) te toetsen. Het is te vroeg om onderscheid te maken binnen variabelen, zoals een onderscheid in copingstijlen of de invloed van persoonlijkheidskenmerken op zich. Ook is het nog te vroeg om te controleren op demografische variabelen als sekse, leeftijd, sociaaleconomische achtergrond en etniciteit. Het is belangrijker eerst de relaties tussen de concepten te testen alvorens te nuanceren. Daarom luidt de hoofdvraag:

In hoeverre beïnvloedt persoonlijkheid de perceptie van zelfredzaam *willen* en *kunnen zijn* van welzijnscliënten en welke rol spelen psychologische en sociale bronnen daarbij?

2.2 DEELVRAGEN

De verwachting is dat de *Big Five* aan persoonlijkheidskenmerken invloed uitoefent op alle andere variabelen in het conceptueel model. Waarschijnlijk voorspellen psychologische en sociale bronnen intrinsieke of extrinsieke motivatie tot zelfredzaamheid. In deze paragraaf worden de deelvragen en bijbehorende hypothesen besproken. Een overzicht hiervan is te vinden in Bijlage 3.

Wat betreft de invloed van persoonlijkheid op de perceptie van zelfredzaam *kunnen* zijn, wordt verondersteld dat de *Big Five* in direct verband staat met *coping* (hypothese 1) en dat de *Big Five* in direct verband staat met veerkracht (hypothese 2). Deze hypothesen dienen antwoord te geven op de deelvraag in hoeverre persoonlijkheid de perceptie van zelfredzaam *kunnen* zijn beïnvloedt. De tweede deelvraag, in hoeverre persoonlijkheid de perceptie van zelfredzaam *willen* zijn beïnvloedt, wordt getoetst aan de hand van de hypothesen dat de *Big Five* in direct verband staat met intrinsieke motivatie (hypothese 3) en met extrinsieke motivatie (hypothese 4).

De derde deelvraag stelt hoe persoonlijkheid indirect invloed uitoefent op de perceptie van zelfredzaam *kunnen* zijn. De verwachting is dat intrinsieke motivatie een mediator is bij de relatie tussen de *Big Five* en *coping* (hypothese 5) en bij de relatie tussen de *Big Five* en veerkracht (hypothese 6). Tevens wordt een mediërende rol verwacht van extrinsieke motivatie in de relatie tussen de *Big Five* en *coping* (hypothese 7) en bij de relatie tussen de *Big Five* en veerkracht (hypothese 8).

De laatste deelvraag heeft betrekking op de invloed van psychologische en sociale bronnen op de perceptie van zelfredzaam *willen* zijn. De veronderstelling is dat zowel psychologische bronnen als sociale bronnen een mediator zijn bij de relatie tussen persoonlijkheid en motivatie tot zelfredzaamheid. Psychologische bronnen zijn waarschijnlijk een mediator bij de relatie tussen de *Big Five* en intrinsieke motivatie (hypothese 9). De mediërende rol van sociale bronnen wordt via twee wegen in het model verwacht: in de relatie tussen de *Big Five* en extrinsieke motivatie (hypothese 10) en in de relatie tussen de *Big Five* en intrinsieke motivatie *via* psychologische bronnen (hypothese 11), zie de pijl in het conceptuele model die loopt van sociale bronnen naar psychologische bronnen.

3. ONDERZOEKSOPZET

In dit hoofdstuk worden de stappen van uitvoering van dit onderzoek beschreven. Allereerst wordt ingegaan op de kenmerken van kwantitatief onderzoek. Vervolgens worden de onderzoekspopulatie en strategie van de steekproeftrekking beschreven. Daarna volgt de operationalisering van de concepten uit het theoretisch kader. Tot slot komen de betrouwbaarheid en validiteit van het onderzoek en de overige strategische keuzes aan bod.

3.1 METHODE

De invloed van persoonlijkheid op de variabelen in het model wordt onderzocht middels kwantitatief onderzoek. Er is sprake van toetsend onderzoek, omdat de meeste relaties al eerder zijn onderzocht (Boeije, 't Hart & Hox, 2009). Bij toetsend onderzoek is de kwantitatieve methode geschikt. Dit is ook mogelijk omdat het gaat om een doelpopulatie die groot genoeg is voor kwantitatieve analyse, namelijk enkele honderden personen.

De methode van dataverzameling is het gebruik van een enquête. Het is een gestandaardiseerde methode, wat wil zeggen dat de vragen en antwoordcategorieën van tevoren zijn opgesteld (Boeije, 't Hart & Hox, 2009). Een gestandaardiseerde vragenlijst levert informatie op die eenvoudig te vergelijken is. Bovendien is de enquête eenvoudig te repliceren, wat gunstig is voor longitudinale studies. De methode van dataverzameling bepaalt voor een groot deel de methode van analyse. De numerieke gegevens die enquêtes opleveren zijn uitermate geschikt voor statistische analyse om nauwkeurig (de sterkte van) relaties te toetsen en patronen in de data op te sporen.

Dit onderzoek is niet geschikt voor het toetsen van causaliteit. Causaliteit kan het beste onderzocht worden middels een (quasi-)experiment, waarbij sprake is van randomisering en een controlegroep (Boeije, 't Hart & Hox, 2009). Via een enquête is dat ook mogelijk, maar dan moet er sprake zijn van herhaalde metingen. Omdat het hier gaat om een nulmeting, zou in de toekomst wel causaliteit bekeken kunnen worden. Het blijft echter lastig bij dit onderzoek causaliteit te toetsen, omdat het beleid en de interventie rondom zelfredzaamheid al is ingevoerd en omdat het niet ethisch is om personen in te delen in de experimentele groep en de controlegroep (iedereen heeft recht op de hulpverlening). Het nagaan van causaliteit is niet mogelijk en ook niet wenselijk, omdat het doel is te kijken óf er verbanden zijn en hoe sterk die verbanden zijn en niet wat de richting van de verbanden is.

3.2 POPULATIE

De cliënten van de organisatie vormen de onderzoekspopulatie. Indien mogelijk worden de resultaten over deze onderzoekspopulatie doorgetrokken naar een bredere groep van welzijnscliënten woonachtig in een soortgelijke stad die soortgelijke hulp rondom zelfredzaamheid ontvangen, of idealiter alle Nederlandse welzijnscliënten. Die groepen vormen de doelpopulaties. De generaliseerbaarheid van de gegevens komt in het resultatenhoofdstuk aan bod. De operationele populatie bestaat uit de personen die wel en niet behoren tot het onderzoek (Boeije, 't Hart & Hox, 2009). Personen die niet behoren tot dit onderzoek zijn degenen die minder dan drie keer in contact zijn geweest met de organisatie, want deze personen staan niet geregistreerd bij de organisatie; personen die al jaren geen gebruik meer maken van de dienstverlening; personen die verhuisd zijn naar een andere gemeente en daardoor geen aanspraak meer kunnen maken op de dienstverlening van de organisatie; en personen die weliswaar geregistreerd staan maar inmiddels zijn overleden. De overige personen die opgenomen zijn in de persoonsadministratie van de organisatie vallen onder het steekproefkader.

De steekproeftrekking verloopt als volgt. Allereerst worden alle cliënten middels een brief vanuit de organisatie benaderd voor medewerking aan het onderzoek. Indien zij weigeren mee te werken, dienen zij bezwaar in te dienen. De personen die zich afgemeld hebben, worden van de telefoonlijst gehaald. De rest wordt telefonisch benaderd om een afspraak in te plannen voor de afname van de enquête bij de cliënt thuis (of op een andere locatie indien de cliënt daarom vraagt). Op de telefoonlijst staan ook personen zonder telefoonnummer. Zij worden in eerste instantie niet benaderd. In het uiterste geval worden zij op een andere manier benaderd, namelijk in de wijkcentra of aan de deur. Indien blijkt dat de verhouding man-vrouw en autochtoon-allochtoon de doelpopulatie onvoldoende weerspiegelt, wordt eerst gepoogd dat recht te trekken. De werving verloopt verder zo aselekt mogelijk. Volgens Field (2009:58) is een algemene regel dat er tenminste 10-15 respondenten per variabele geworven dienen te worden. In dit onderzoek is er sprake van 11 variabelen, dus een minimum van 110 respondenten is het streven. Voor factoranalyse is een N van 300 voldoende (Field, 2009:647). Hoe groter de steekproef, hoe nauwkeuriger de schatting van een gemiddelde of percentage in de doelpopulatie (Boeije, 't Hart & Hox, 2009), dus hoe sterker de power van de statistische analyses.

3.3 OPERATIONALISERING

Voor het meten van de variabelen is zo veel mogelijk gebruik gemaakt van gevalideerde wetenschappelijke vragenlijsten. Dat vergroot de kans dat de constructen worden gevangen en de relaties ertussen getest kunnen worden. Alle gebruikte vragenlijsten zijn Engelstalig. Aan de vertaling naar het Nederlands is veel aandacht besteed, omdat de formulering zo veel mogelijk de originele vraag moet dekken en tegelijkertijd dienen de vragen begrijpelijk te zijn voor de personen uit de steekproef (relatief laag opgeleid en gebrekkige beheersing van de Nederlandse taal). Voor de statistische analyse is het belangrijk dat de items zo veel mogelijk aan de hand van dezelfde schaal worden gemeten. In dit onderzoek wordt gebruik gemaakt van een 5-punts Likertschaal. Hoewel bij een 7-punts Likertschaal statistische analyses nauwkeuriger zijn, is hier niet voor gekozen, omdat dit te ingewikkeld zou worden voor de doelgroep. Een aantal schalen is omgezet naar een 5-punts Likertschaal. Op de volgende pagina volgt een bespreking van de variabelen en bijbehorende items. De belangrijke keuzes op het gebied van vertaling worden besproken. Voor het overzicht is in Bijlage 6 een lijst opgenomen met informatie over de herkomst van de items en de aanpassingen in de vragenlijsten.

3.3.1 COPING

De variabele *coping* wordt gemeten aan de hand van de *Brief COPE*-vragenlijst van Carver (1997). Dit is een verkorte versie (28 items) van de originele 60-items lange *COPE Inventory* van Carver, Scheier en Weintraub (1989). De originele vragenlijst is gevalideerd bij onderzoeken op het gebied van gezondheid en welzijn. De *Brief COPE* is getest bij overlevenden van een orkaanramp. De vraagstelling is in de vorm van een statement en respondenten dienen aan te geven hoe vaak ze een bepaalde actie ondernemen. De schaal loopt van 1 (*I haven't been doing this at all*) tot 4 (*I've been doing this a lot*). Deze is omgevormd tot de volgende 5-punts Likertschaal: 1. Ik doe dit nooit – 2. Ik doe dit bijna nooit – 3. Ik doe dit af en toe – 4. Ik doe dit bijna altijd – 5. Ik doe dit altijd. Een voorbeeld van een item is: “Ik probeer iets aan het probleem te doen.” De items die behoren tot de copingstrategieën ontkenning, druggebruik en terugtrekking worden omgepoold, omdat deze copingstrategieën als ineffectief of inefficiënt te beoordelen zijn.

3.3.2 VEERKRACHT

De vragenlijst voor het concept veerkracht is de *Brief Resilience Scale (BRS)* van Smith en collega's (2008). De *BRS* is een samenstelling van items uit reeds bestaande wetenschappelijke schalen. Een beperking voor het gebruik van de vragenlijst zou kunnen zijn

dat de focus sterk ligt op gezondheid gerelateerde stressoren. Echter geldt dat de statements dusdanig algemeen verwoord zijn, dat het in de context van dit onderzoek toepasbaar is. Bovendien is met deze vragenlijst aangetoond dat veerkracht in verband staat met persoonlijkheidskenmerken, copingstijlen en sociale steun. De vragenlijst bestaat uit zes items in de vorm van een stelling, die beantwoord kunnen worden aan de hand van de 5-punts Likertschaal van sterk mee oneens tot sterk mee eens. Een voorbeeld van een item uit de vragenlijst is: “Ik herstel snel na moeilijke tijden.”. De items 2, 4 en 6 worden omgepooled, omdat deze negatief geformuleerd zijn.

3.3.3 MOTIVATIE

Middels de *Situational Intrinsic Motivation Scale (SIMS)* van Guay, Vallerand en Blanchard (2000) worden zowel intrinsieke als extrinsieke motivatie gemeten. De vragenlijst is getest onder studenten. De zestien items zijn stellingen over de beweegredenen van de respondent. Ze zijn een antwoord op de vraag: ‘*Why are you currently engaged in this activity?*’. Voor dit onderzoek is *activity* omgezet naar het oplossen van problemen. De originele versie heeft een schaal van 1 (*corresponds not all*) tot 7 (*corresponds exactly*). In deze enquête is het een 5-punts Likertschaal van helemaal mee oneens tot helemaal mee eens. Een voorbeelditem is: “Omdat ik vind dat het in mijn eigen belang is.”. Een beperking is dat de vragenlijst de onderliggende behoeften die bijdragen aan motivatie niet direct meet. Daarom is in de enquête een aparte vragenlijst opgenomen voor het meten van deze psychologische bronnen.

3.3.4 PSYCHOLOGISCHE BRONNEN

Competentie, autonomie en verbondenheid worden gemeten aan de hand van de *Work-Related Basic Need Satisfaction Scale* (Van den Broeck, Vansteenkiste, Witte, Soenens & Lens, 2010). Deze vragenlijst kent zijn toepassing in de werksfeer. De zestien items zijn omgevormd naar algemene stellingen. Een voorbeelditem is: “Ik heb vaak het gevoel dat ik zelfstandig iets heb bereikt.”. De antwoordcategorieën zijn wederom helemaal mee oneens tot helemaal mee eens. Bij de originele schaal staat onder verbondenheid het item: ‘*I don’t really mix with other people at my job*’. Dit item is te vaag indien deze wordt omgezet van werksetting naar algemeen en is daarom verwijderd. De subschaal verbondenheid wordt apart gemeten voor verschillende groepen, omdat mijn medestudenten in hun scriptie hier dieper op ingaan. Voor dit onderzoek worden de subschalen samengevoegd tot één meting van verbondenheid met het sociale netwerk. Bij verbondenheid worden item 1 en 4 omgepooled, bij autonomie item 2, 3 en 6.

3.3.5 SOCIALE BRONNEN

Aan de hand van drie variabelen wordt de mogelijkheid om hulp in te schakelen vanuit het sociale netwerk onderzocht. Dit zijn de mate van ervaren sociale steun voor hulp, de mate van ervaren sociale steun voor het bespreken van privé-zaken en het aantal sociale contacten. Net als bij de variabele verbondenheid geldt dat deze variabelen in de enquête per groep (familie, vrienden, burens, enzovoorts) zijn geoperationaliseerd. Deze worden samengenomen bij de analyse. De twee vragen over ervaren sociale steun komen van de *LSNS-6 Schaal* van Lubben en collega's (2006)⁴. De items luiden als volgt: "Bij hoeveel leden uit uw [groep] voelt u zich voldoende nabij zodat u hen kunt aanspreken voor hulp?" en "Bij hoeveel leden uit uw [groep] voelt u zich op uw gemak, zodat u kunt praten over uw privéleven?". Omdat de hulpvraag het totale sociale netwerk vangt, wordt in deze scriptie geen gebruik gemaakt van de vragen uit de enquête of de respondent een partner of kind(eren) heeft die hulp kan/kunnen bieden bij problemen. De *Lubben Social Network Scale (LSNS)* (Lubben et al., 2006)⁵ meet de grootte en intensiteit van het netwerk middels de vraag: "Hoeveel leden uit uw [groep] ziet of spreekt u minimaal één keer per maand?".

3.3.6 PERSOONLIJKHEID

De *Ten-Item Personality Inventory (TIPI)* van Gosling, Rentfrow en Swann Jr. (2003) wordt gebruikt voor de variabele *Big Five*. Dit is een verkorte versie van de 44-items lange *Big Five Inventory (BFI)* (John & Srivastava (1999) in Gosling et al., 2003). De *TIPI* bestaat uit 10 items die antwoord geven op de stelling: "Ik zie mijzelf als:". De items die volgen maken deze zin af, bijvoorbeeld: "...Extravert, enthousiast.". De 7-punts Likertschaal van *disagree strongly* tot *agree strongly* is omgezet naar een 5-punts schaal van helemaal mee oneens tot helemaal mee eens.

3.4 BETROUWBAARHEID & VALIDITEIT

Volgens Boeije, 't Hart en Hox (2009) draait betrouwbaarheid om de afwezigheid van toevallige fouten en meetfouten. Toevallige fouten worden niet alleen systematisch opgeheven doordat de enquête gestandaardiseerd is, maar ook doordat er sprake is van parallelle operationaliseringen: verschillende items met steeds net iets andere formulering meten hetzelfde begrip. Standaardisering van de antwoordcategorieën is ideaal voor statistische analyse, maar daar moet voorzichtig mee worden omgegaan. Daarom is bij sommige items de antwoordcategorie 'anders, namelijk...' toegevoegd. Dat beperkt de

⁴ Bron uit de thesis van A.P.S Schuermans (2014).

⁵ Bron uit de thesis van A.P.S Schuermans (2014).

respondent niet te veel in zijn antwoord. De antwoorden die de respondenten bij die open categorie invullen kunnen later alsnog gecategoriseerd worden. Een ander nadeel aan de schalen is dat er sprake is van oneven punten. Respondenten kiezen voor het gemak vaak het midden van de schaal en ook omdat zij niet willen kiezen tussen extremen. Dat kan ervoor gezorgd hebben dat informatie verloren is gegaan.

Bij validiteit is de vraag of de data correct geïnterpreteerd wordt (Boeije, 't Hart & Hox, 2009). Sociaal wenselijke antwoorden kunnen ervoor zorgen dat de waarnemingen de werkelijkheid minder of onvoldoende dekken. Personen presenteren zich liever in positief daglicht. Aan de andere kant zijn er ook personen die juist gemakkelijk praten over dingen die hun imago kunnen schaden, waardoor het elkaar wel grotendeels opheft. Toch is hier van tevoren nog zo veel mogelijk aan gedaan, bijvoorbeeld door aandacht te besteden aan de formulering van de vragen en de manier van afname. De enquêtes zijn zo veel mogelijk onafhankelijk afgenomen, bij één persoon tegelijk. In zes gevallen is er sprake geweest van een dubbele afname om tijd te winnen. Het is mogelijk dat die respondenten elkaar beïnvloed hebben in de antwoorden. Ook is het mogelijk dat antwoorden sociaal wenselijk zijn wanneer respondenten niet of weinig extremen van de schaal kiezen. Aan de andere kant moeten vragen dusdanig neutraal geformuleerd zijn dat respondenten niet te veel naar extremen schieten.

Ook de plaats van afname kan invloed hebben op de antwoorden die respondenten geven. Enerzijds voelen personen zich thuis meer op hun gemak, anderzijds kan de aanwezigheid van familie of vrienden de betrouwbaarheid aantasten. Maar afname in een buurtcentrum kan eveneens sociaal wenselijke antwoorden uitlokken. Naar verwachting zijn die effecten niet al te sterk, omdat gepoogd is een rustig moment te zoeken en plek waar de respondenten zich op hun gemak voelen.

Uiteraard is ook rekening gehouden met ethische voorwaarden voor onderzoek. Allereerst is er sprake van *informed consent*; de personen uit de steekproef kunnen meerdere malen aangeven niet te willen meewerken aan het onderzoek. Zij worden geïnformeerd per post, aan de telefoon en ook tijdens de afname. De enquête bevat een inleiding waarin bondig de doelstelling van het onderzoek staat, garantie van anonimiteit en vertrouwelijke omgang met de informatie en nogmaals expliciet de vraag om medewerking. Tevens wordt gemeld dat de rapportage van de resultaten en conclusies gaat via de cliëntenraad. Respondenten mogen te allen tijde aangeven dat zij vragen niet willen beantwoorden, willen pauzeren of willen stoppen met het onderzoek.

3.5 STRATEGIE

De vragenlijst is gestandaardiseerd: er wordt één versie van de enquête opgesteld en de afname daarvan gaat zoveel mogelijk op één dezelfde manier. Om dat te bewerkstelligen bevat de enquête instructies voor de interviewer. Omdat de vragen complex kunnen zijn voor de doelgroep schrijft de interviewer zelf de antwoorden op. De volgorde van de vragen is zo aantrekkelijk mogelijk gemaakt: relatief eenvoudige vragen voor- en achteraan, en van algemeen naar steeds concreter. In de bijlage is de volledige enquête opgenomen. Voordat de dataverzameling daadwerkelijk van start gaat wordt een pilot gehouden onder personen die vergelijkbaar zijn met personen uit de doelpopulatie, maar die niet onder deze populatie vallen. Tot slot zijn er afspraken gemaakt over het inschakelen van een tolk.

Voordat de analyse kan beginnen wordt het databestand geprepareerd: typen non-respons krijgen een code, items worden omgepoold en items worden (opnieuw) gecategoriseerd. Allereerst zal via het statistiekprogramma SPSS (versie 22) de beschrijvende statistiek over de steekproef worden opgevraagd, met als doel de kenmerken van de groep samen te vatten (Boeije, 't Hart & Hox, 2009). Ook wordt op basis van de gegevens de responsratio berekend, zodat bepaald kan worden of de steekproef representatief is voor de doelpopulatie(s). Ter voorbereiding wordt aan de hand van factoranalyses getest of de vragenlijst de constructen voldoende meet. Indien noodzakelijk worden items verwijderd. Tot slot valt onder de voorbereidende statistiek het controleren van de assumpties voor de typen analyses en voor statistisch programma Mplus. In Bijlage 1 is het resultaat van de beschrijvende statistiek opgenomen. Verderop volgt een samenvatting van de resultaten.

Daarna volgt inductieve statistiek voor hypothesetoetsing. Omdat de constructen zogenaamde latente variabelen (niet-observeerbare variabelen) zijn, worden de analyses uitgevoerd in Mplus (versie 7). Mplus maakt latente factoren op basis van de items en kan vervolgens correlaties en regressies berekenen tussen die factoren (Byrne, 2012). De informatie over regressies maakt duidelijk in hoeverre één of meerdere onafhankelijke variabele(n) de afhankelijke variabelen kunnen voorspellen. Het totaal aan die regressies kan ook als één model getoetst worden en het voordeel daarbij in Mplus is dat variabelen tegelijkertijd kunnen dienen als afhankelijke en als onafhankelijke variabele (Statmodel, 2014). Bij de toetsing van het model wordt gekeken in hoeverre het model op basis van de geobserveerde data afwijkt van het hypothetisch beste model (Byrne, 2012). Die laatste controle is mogelijk via de *goodness of fit* test. Hoe beter de data past bij het hypothetisch beste model, des te adequater het theoretisch model is.

4. CONTROLE ASSUMPTIES

In dit hoofdstuk worden de belangrijkste assumpties voor parametrische toetsen en specifieke statistische analyses nagelopen (Field, 2009). Latente variabelen leggen beperkingen op bij de controle van de assumpties. SPSS kan de tests niet uitvoeren bij latente variabelen, dus voorwaarden kunnen alleen gecheckt worden op itemniveau of via alternatieve controles. Op de assumptie van homoscedasticiteit wordt niet gecontroleerd, omdat groepen niet met elkaar vergeleken worden. Op de assumptie van onafhankelijke fouten wordt ook niet gecontroleerd, omdat geen sprake is van verschillende tijdstippen van observatie.

4.1 MEETNIVEAU

Om hypothesen te kunnen toetsen, dient data te voldoen aan een aantal algemene voorwaarden (Field, 2009). Dit betreft de controle of de parametrische statistische toetsen die zullen worden uitgevoerd in SPSS en Mplus ook daadwerkelijk gebaseerd zijn op parametrische data. Indien blijkt dat data niet-parametrisch is, zullen de toetsen minder nauwkeurig zijn. Dan dient nagedacht te worden over de beperkingen van de resultaten en de conclusies die daarop gebaseerd zijn. Eén van de assumpties is dat er sprake is van data op interval of ratio meetniveau. Het houdt in dat de afstand tussen de punten van een schaal gelijk is. Het verschil tussen interval en ratio is dat bij het meetniveau ratio sprake is van een absoluut nulpunt (denk bijvoorbeeld aan leeftijd). Voor Mplus geldt dat alle voorspellende variabelen van interval of ratio niveau zijn, of categorisch met maximaal twee categorieën. De afhankelijke variabele moet van minimaal interval niveau zijn. Aan deze voorwaarden wordt voldaan. Bij de items die sociale bronnen meten is er sprake van het meetniveau ratio, omdat gevraagd wordt naar de hoeveelheid personen. De rest van de items van de variabelen uit het conceptuele model worden beantwoord op een Likertschaal. Officieel is de data dan van ordinaal niveau (wel een volgorde in de schaal, maar geen gelijke grootte in stappen), maar die data mag ook als interval beschouwd worden (Rijksuniversiteit Groningen, 2008).

4.2 NORMALITEIT

Een andere belangrijke voorwaarde voor parametrische data is normaliteit. De scores op de items en de fouten dienen normaal verdeeld te zijn (Field, 2009). Een normaalverdeling is een distributie van scores gebaseerd op een rekenkundige formule. Aan de hand van een normaalverdeling kan berekend worden wat de kans is dat een bepaalde score uit de

geobserveerde data van de onderzoekspopulatie zal voorkomen in de data van de doelpopulatie. Afhankelijk van de type toets die uitgevoerd zal worden, dient de steekproefverdeling of de verdeling van fouten in het model normaal te zijn (het laatste geldt voor regressie).

Om dit te controleren zijn histogrammen en de uitslag van de *Kolmogorov-Smirnov test* (*K-S test*) opgevraagd in SPSS. Histogrammen geven een goede eerste indruk op visueel gebied, maar de curve kan misleidend zijn en daarom is normaliteit nauwkeuriger te interpreteren aan de hand van de *K-S test*. Uit de normaliteitstest blijkt dat de data niet normaal verdeeld en dus niet-parametrisch is. De waarde bij de tests is significant ($p < .05$), wat betekent dat de frequentieverdelingen van *alle* items significant verschillen van de normaalverdeling. Daarmee is de normaliteitsassumptie geschonden. De consequentie voor de onderzoeksresultaten is dat de generaliseerbaarheid beperkt is. Niet langer kan op basis van gestandaardiseerde waarden een schatting worden gedaan voor de populatie. Ook zullen de conclusies over deze steekproef niet waterdicht zijn.

4.3 MULTICOLLINEARITEIT

Indien voorspellende variabelen te sterk met elkaar correleren, is er sprake van een perfecte lineaire relatie tussen twee of meer voorspellers (Field, 2009). Dat levert problemen op bij multiële regressie, omdat de regressiecoëfficiënten dan te veel overlappen. Indien correlaties tussen items groter zijn dan .80, is er sprake van collineariteit en dus correleren de items te sterk met elkaar. Alleen bij de variabele veerkracht (als voorspeller van *coping*) is er sprake van multicollineariteit en is de uitslag dus positief. Bij de andere variabelen is er collineariteit. De output van sociale bronnen bevat geen correlatiematrix, dus voor die variabele is de voorwaarde niet gecontroleerd. Het gevolg van de gevonden collineariteit is dat de regressiecoëfficiënten minder betrouwbaar zijn.

4.4 FACTORANALYSE

De factoranalyse controleert of de gemeten aspecten daadwerkelijk onderdeel zijn van een latente factor (Field, 2009). Zo wordt nagegaan of de aangepaste vragenlijst nog steeds de juiste dimensies meet. Omdat een schaal clusters aan correlerende items bevat, is de voorwaarde voor factoranalyse dat er sprake is van tenminste één correlatie groter dan .30. Dit is bij alle variabelen uit het model het geval.

Op basis van de factorladingen kan bepaald worden of de items voldoende correleren met de factoren. Bij een steekproefgrootte van $N=151$ dienen de ladingen van de items op de

factor minimaal .438 te zijn. Indien de factorladingen hoger worden bij verwijdering van een item, kan dat item uit de vragenlijst gehaald worden. De verklaarde variantie is af te lezen aan de eigenwaarden. Hoe dichter de eigenwaarden bij 1 komen, des te meer gedeelde variantie en des te beter de vragenlijst onderliggende constructen vangt. De *Kaiser-Meyer-Olkin test* geeft een indicatie van hoe behoorlijk de steekproef is. Hoe dichter de KMO-waarde bij 1 ligt, hoe ‘compact’ het patroon van correlaties dus hoe beter de factoren onderscheiden worden. Een KMO vanaf .5 is redelijk en vanaf .7 is goed (Field, 2009:647).

Naast de dimensionaliteit van de schaal kan ook de betrouwbaarheid achterhaald worden aan de hand van de Cronbach’s Alpha. Bij een alpha groter dan .8 is de schaal zeer betrouwbaar, dus de items vormen inderdaad een goede schaal. Kline (1999) is echter van mening dat voor psychologische constructen een alpha lager dan .7 ook realistisch is (Field, 2009:675). Een alpha zegt niets over validiteit, dat moet de onderzoeker zelf beoordelen.

4.4.1 COPING

De eerste vragenlijst waarvoor een factoranalyse en betrouwbaarheidstest is uitgevoerd is de *Brief COPE*. Uit de factoranalyse blijkt dat niet 14 copingstijlen, maar 11 componenten te onderscheiden zijn. Deze clusters aan items kloppen niet met de theorie. Voor een betere interpretatie is rotatie toegepast. Gekozen is voor oblique rotatie, omdat de componenten theoretisch gezien met elkaar mogen correleren: de copingstijlen zijn soms sterk aan elkaar verwant. Na de rotatie is de structuur verbeterd. Er zijn echter drie componenten die niet uit twee, maar uit vier items bestaan. Dit is niet erg, omdat de clusters theoretisch te interpreteren zijn: vier items meten een actieve houding (actieve coping en planning tezamen) en vier items meten positivisme (positieve herwaardering en acceptatie tezamen). De combinatie van steunen voor emotionele doeleinden en zelfverwijt blijft onlogisch. Omdat ook de Cronbach’s Alpha hoger wordt bij verwijdering van die twee items (Cronbach’s Alpha if item deleted $\alpha=.34$ en $\alpha=.36$), is zelfverwijt uit de lijst gehaald. De nieuwe factoranalyse (met dezelfde rotatie) wijst uit dat er sprake is van 10 componenten met een eigenwaarde groter dan 1. Deze componenten verklaren 80,7% van de variantie in coping, dat is zeer goed. De KMO is 0.6, dat is middelmatig (N=151).

Omdat van tevoren clusters verwacht werden, dient de Cronbach’s Alpha per cluster berekend te worden, zie Tabel 1. De alpha is goed; deze varieert van .78 tot .94. Uitzondering is de copingstijl humor. Daarover moet opgemerkt worden dat het item “Ik maak grapjes over het probleem.” in eerste instantie niet was omgepoold. Deze copingstijl werd opgevat als iets positiefs, omdat men dan luchtig kan blijven over het probleem. Doordat dat item ‘verkeerd’

is omgepooled, komen er negatieve alpha's voor het cluster humor. Na correctie van die ompoling is de Cronbach's $\alpha = .58$. Deze verbetering is *data-driven*, maar voor de rest van de scriptie wordt het item uit een *theory-driven* overweging niet omgepooled. De verdere analyses gebaseerd op deze 'fout' lopen geen gevaar, omdat het item een heel klein onderdeel is van de factor *coping*. Voor de zekerheid is hierop gecontroleerd door de factoranalyse opnieuw uit te voeren met het omgepoolde item. Daar komt nog steeds uit dat er sprake is van 10 componenten en een verklaarde variantie van 80,7%.

Tabel 1

Uitslag Betrouwbaarheidstest Brief COPE

Copingstijl	Cronbach's Alpha
Actieve probleemoplossing + planning	.85
Positieve herwaardering + acceptatie	.78
Humor	.58
Religie	.91
Emotionele steun zoeken	.91
Instrumentele steun zoeken	.93
Afleiding zoeken	.84
Ontkenning	.87
Ventilatie	.78
Druggebruik	.94
Terugtrekking	.92

4.4.2 BIG FIVE

Met de *Ten-Item Personality Inventory* wordt de *Big Five* gemeten. Er worden vijf componenten verwacht. Omdat enkele persoonlijkheidskenmerken erg op elkaar lijken is gebruik gemaakt van oblique rotatie. De Cronbach's Alpha neemt toe wanneer de items 'Sympathiek, warm.' (Cronbach's Alpha if item deleted $\alpha = -.98$) en 'Kritisch, koppig.' (Cronbach's Alpha if item deleted $\alpha = -.80$) worden verwijderd. Na verwijdering blijkt uit de nieuwe factoranalyse (met dezelfde rotatie) dat er sprake is van 4 componenten waarbij de clusters aan items overeen komen met de theorie: extraversie, openheid voor nieuwe ervaringen, emotionele stabiliteit en consciëntieusheid. Inschikkelijkheid valt weg. De verklaarde variantie is 67,8% en de KMO= 0.6, dus redelijk (N=151). Problematisch is dat de alpha's van de clusters aan items een negatieve waarde hebben, maar de *TIPi* is volgens de maker niet ontworpen voor goede factorstructuren en een hoge betrouwbaarheid, maar voor inhoudsvaliditeit (Gosling, 2011). Het is vrijwel onmogelijk hoge alpha's te krijgen bij een vragenlijst die zulke brede dimensies meet, zo beknopt is en ook nog eens zowel een positief

als negatief item per construct bevat. Verwacht wordt dat de vragenlijst daarom nog steeds voldoende is. Tabel 2 op de volgende pagina geeft de Cronbach's Alpha's weer.

Tabel 2

Uitslag Betrouwbaarheidstest TIPI

Persoonlijkheidskenmerk	Cronbach's Alpha
Extraversie	-.98
Consciëntieusheid	-.40
Emotionele stabiliteit	-1.23
Openheid voor nieuwe ervaringen	-.80

4.4.3 RESTERENDE VARIABELEN

De verwachting is dat de resterende variabelen uit één component bestaan. De resultaten van die factoranalyses zijn samengevat in Tabel 3. De items die veerkracht en intrinsieke motivatie meten hebben een alpha hoger dan .80 en zijn dus goed. De andere schalen hebben een alpha rond de .70. Dit is voldoende gezien het psychologische constructen betreft (Field, 2009:675). De relatief minst goede schaal is de vraag over contact. Toevoeging van dat item meet de variabele sociale bronnen beter. De verklaarde variantie stijgt van 71,4% naar 75,3% en de Cronbach's α van .78 naar .83 (N=38). Daarom wordt dit item meegenomen in de analyse. In strijd met de verwachting dat de resterende variabelen één component meten, blijkt uit de resultaten van de factoranalyse van verbondenheid en contact, dat er sprake is van respectievelijk zeven en twee componenten.

Tabel 3

Resultaten Factor- en Betrouwbaarheidsanalyse

Factor	Cronbach's Alpha	Verklaarde variantie (%)	KMO	N
Veerkracht	.83	53.5	0.9	151
Competentie	.69	54.9	0.7	151
Autonomie	.72	45.0	0.8	151
Verbondenheid	.72	5.4	0.5	45
Intrinsieke motivatie	.87	52.9	0.9	151
Extrinsieke motivatie	.75	57.5	0.7	151
Contact	.52	26.5	0.6	122
Hulp vragen	.67	50.3	0.6	38
Privézaken bespreken	.63	49.1	0.6	38

5. RESULTATEN

Nu de assumpties gecontroleerd zijn, kunnen de resultaten van de statistische analyses gepresenteerd worden. Allereerst komen de resultaten van de beschrijvende statistiek en de respons aan bod. Vervolgens worden de hypothesen stuk voor stuk getoetst. De coëfficiënten en effectgroottes worden besproken en aangegeven wordt of de hypothese is bevestigd of verworpen. Voor het overzicht zijn de resultaten van het toetsen van de hypothesen samengevat, zie Bijlage 3. Tot slot wordt het conceptueel model getoetst, zie Bijlage 5 voor een diagram van het model zoals die is ingevoerd in Mplus. De interpretatie van alle resultaten staat in het volgende hoofdstuk.

5.1 BESCHRIJVENDE STATISTIEK

In deze paragraaf komt de belangrijkste beschrijvende statistiek aan bod. Om een algemeen beeld te geven van de respondenten uit de steekproef worden enkele demografische kenmerken behandeld. Tevens wordt ingegaan op hun problematiek en hoe zij gescoord hebben op de variabelen. Door de demografische kenmerken van de steekproef te vergelijken met die van het cliëntbestand en de bredere onderzoekspopulatie van Nederlandse welzijnscliënten, kan bepaald worden in hoeverre de steekproef representatief is voor de bredere onderzoekspopulaties. Dit komt terug in de paragraaf over generaliseerbaarheid.

5.1.1 DEMOGRAFIE

De twee belangrijkste algemene kenmerken van de personen uit de steekproef zijn sekse en leeftijd. De man-vrouw verhouding onder de respondenten van dit onderzoek is niet gelijk: 37,1% is man en 62,9% vrouw (N=151). Dat betekent dus een grove verhouding van 1:2. De meeste respondenten (42,4%) behoren tot de groep 60-plussers. De overige respondenten vallen onder de groep van middelbare leeftijd (30,5%) of de groep van 19 tot 39 jaar (27,2%). Zeker de helft van de respondenten is alleenstaand en het overgrote deel van de respondenten is werkloos of met pensioen. Van de respondenten is 54,3% in Nederland geboren en 45,7% is een immigrant van eerste generatie. Van de niet-Westerse allochtonen is de grootste groep van Marokkaanse afkomst, gevolgd door de groep van Turkse afkomst.

5.1.2 PROBLEMATIEK

Om een beeld te krijgen van de problematiek van de cliënten is hen gevraagd voor wat voor type probleem zij zich bij de welzijnsorganisatie hebben aangemeld. In sommige gevallen is

er sprake van meerdere typen problematiek. Alleen de primaire problematiek komt aan bod. De meeste respondenten hebben hulp ingeschakeld vanwege problematiek op sociaal-materieel vlak: 40,8% (N=147). Dit kan zijn op het gebied van schuldsanering, budgettering en administratieve kwesties. Daarop volgt lichamelijke problematiek (25,2%), opgevat als puur fysieke belemmeringen. Een andere grote groep respondenten (16,3%) heeft primaire problematiek van psychische aard, zoals depressie, angst, rouw en verslaving. Bij 7,5% komt de hulpvraag voort uit psychosociale problemen als sociale isolatie en bij 5,4% uit relationele problemen. Dat kan bijvoorbeeld het gevolg zijn van echtscheiding of conflicten met instanties. Tot slot is er bij enkele respondenten sprake van mantelzorglast (2,7%) of onveilige situaties zoals huiselijk geweld of seksueel misbruik (2,0%).

5.1.3 SCORES OP VARIABELLEN

Een eerste indicatie van de resultaten is te geven op basis van de scores van de respondenten op de items, zie Bijlage 1. Daarbij worden ook de N en het aantal missende waarden gegeven.

Van de respondenten geeft 90% aan hun problemen graag op te willen lossen, omdat zij zich daar goed door zullen voelen. De vraag is hoe zij dit doen en hoe effectief dit is. In het algemeen scoren de respondenten hoog (bovengemiddeld op de schaal) op effectieve copingstijlen, maar ook op ineffectieve copingstijlen. Het zoeken van emotionele steun wordt slechts af en toe als copingstrategie gehanteerd. Positiever is dat de copingstijlen druggebruik en ontkenning bijna nooit worden gebruikt. Ook geven de respondenten niet op in hun pogingen tot effectieve *coping* want zij gebruiken bijna nooit de copingstijl terugtrekking. Dat maakt hun probleemoplossend vermogen gemiddeld tot redelijk. Op het gebied van veerkracht scoren de respondenten minder positief. De modus bij alle items is antwoordcategorie 2: mee oneens. Indien weer het midden van de schaal als benchmark geldt, is hun veerkrachtigheid dus relatief laag. Indien *coping* en veerkracht worden samengevoegd, valt de steekproefpopulatie niet al te zelfredzaam te noemen.

Op motivatie scoren de respondenten beter. De modus bij intrinsieke motivatie is antwoordcategorie 4: mee eens (N=151) en bij extrinsieke motivatie categorie 2: mee oneens (N=150). Dit is positief, want de motivatie vanuit henzelf om zelfredzaam te zijn is er dus wel. Tevens voelen zij zich competent (4, N=151) en matig tot redelijk autonoom (bij zowel de positieve als de negatieve items is de modus 4, N=151). Ook bij verbondenheid is de modus 4: mee eens (N varieert per item), dus de respondenten voelen zich redelijk verbonden. Daarbij moet gezegd worden: verbonden met personen die zij als naasten hebben en zien, want in veel gevallen is het sociale netwerk beperkt. De scores op sociale bronnen is erg

variabel, dus is het niet mogelijk daar specifieke conclusies over te trekken. Wel blijkt dat veel respondenten slechts enkele connecties hebben om hulp aan te vragen of privé zaken mee te bespreken. Tot slot is het beeld van de persoonlijkheid van de respondenten erg divers. Indien gekeken wordt naar de combinatie aan items scoren zij het hoogst op consciëntieusheid. Als gekeken wordt naar de items afzonderlijk ziet het grootste deel zichzelf als betrouwbaar, gedisciplineerd (88,1%) en als open voor nieuwe ervaringen, eigenwijs (64,2%). Meer dan de helft ziet zichzelf ook als extravert en emotioneel stabiel.

5.2 GENERALISEERBAARHEID

Demografische gegevens van de cliënten zijn niet volledig bekend bij de organisatie, dus is het lastig de steekproef te vergelijken met de populatie welzijnscliënten van die organisatie. Voor zover bekend is 54% van de cliënten vrouw en 46% man (Welzijnsorganisatie X, 2013). Wat betreft etniciteit is 32% autochtoon en 33% allochtoon. De meeste eerstegraads allochtonen zijn van Marokkaanse afkomst, daarna volgt Turkse afkomst. Van de overige 35% is de afkomst niet bekend, maar de kans is groot dat het merendeel hiervan ook allochtoon is. Het is zeer waarschijnlijk dat het cliëntenbestand meer vrouwen dan mannen en meer allochtonen dan autochtonen bevat. Uit de laatste cijfers van de organisatie blijkt dat de leeftijdscategorie die het meest voorkomt 40 tot 59 jaar is.

De man-vrouw verhouding in de steekproef is niet gelijk aan de verhouding in het cliëntenbestand; in de steekproef is het aandeel vrouwen groter: 62,9% tegenover 37,1% (N=151). Ook de leeftijdscategorie met de hoogste frequentie verschilt: in de steekproef zijn de meeste respondenten 60 jaar of ouder, in het cliëntenbestand 40-59 jaar. De verhouding autochtonen-allochtonen komt waarschijnlijk wel redelijk overeen. In Bijlage 2 zijn de beschrijvende statistieken over representativiteit nogmaals weergegeven. Voorzichtig kunnen uitspraken over het cliëntbestand worden gedaan, omdat er meer vrouwen in de steekproef zitten dan mannen en omdat zeker een derde van niet-Nederlandse afkomst is. Maar er ontbreekt te veel informatie over de populatie om te kunnen generaliseren naar Nederlandse welzijnscliënten. Bovendien is de generaliseerbaarheid na controle van de assumpties voor statistische analyse beperkt gebleken.

5.3 RESPONS

De welzijnsorganisatie heeft haar persoonsadministratie voor dit onderzoek beschikbaar gesteld. Op die lijst staan 677 personen. Het aantal cliënten van de welzijnsorganisatie ligt hoger, omdat personen die hebben aangegeven niet benaderd te willen voor onderzoek van de

lijst gehaald zijn. Ook zijn er personen uit veiligheidsoverwegingen van de lijst gehaald. Van de 677 personen zijn 234 niet bereikt. Non-respons kan veroorzaakt worden doordat de persoon onbereikbaar is, weigert mee te werken of niet in staat is om te antwoorden (Boeije, 't Hart & Hox, 2009). Het feit dat van personen het telefoonnummer niet bekend was, zorgt voor onderdekking van de populatie. Met 457 personen is contact geweest, waarvan 168 personen toestemden om mee te doen aan het onderzoek. In de wijkcentra zijn 12 personen benaderd waarbij geen enquête is afgenomen. Uiteindelijk is bij 151 personen de enquête volledig afgenomen. Die respondenten vormen een steekproefgrootte van $N=151$. Dat zet de respons op 33%.

De beoogde N van minimaal 300 voor de factoranalyse is daarmee niet gehaald. Dat maakt de power van deze analyse minder sterk, maar het doel van $N=110$ wel. Een derde respons is hoog, zeker omdat de doelgroep lastig te benaderen is. Een groot deel van de doelgroep leeft namelijk als gevolg van hun problematiek een teruggetrokken bestaan en is wantrouwig tegenover instanties. Tevens vertonen zij weigerachtig gedrag door een gebrek aan belangstelling en tijd. De taalbarrière is in sommige gevallen ook een beperking geweest. Er is sprake van item non-respons, doordat personen niet altijd gewilligd zijn, of emotioneel gezien in staat waren om antwoord te geven. De item non-respons is vrij beperkt, doordat de interviewer de enquête invult en daardoor de controle heeft over welke items worden overgeslagen en welke niet. Responsvertekening als gevolg van onbegrip, gevoelige onderwerpen of sociaal wenselijkheid is zo veel mogelijk voorkomen door de respondent in zijn waarde te laten, op zijn gemak te stellen en zijn vertrouwen te winnen.

Een punt van aandacht voor vervolgonderzoek is dat het lastig zal zijn nog een keer een steekproef van deze grootte te trekken. Alle mogelijke manieren zijn gebruikt om minimaal 150 respondenten te werven. Dit verliep erg moeizaam en het is de vraag of de respondenten volgend jaar nog een keer zouden willen meewerken, want de enquête duurde vaak lang en was in sommige gevallen confronterend. Een veel grotere steekproef is lastig te verkrijgen, omdat bijna alle cliënten van de organisatie benaderd zijn. Wellicht is het mogelijk meer gebruik te maken van de mogelijkheid om cliënten in de wijkcentra te benaderen. Indien werving te moeizaam gaat, is vergelijkend onderzoek met respondenten van een andere, soortgelijke organisatie een alternatief.

5.4 TOETSING HYPOTHESEN

Deze paragraaf behandelt de regressies die opgevraagd zijn in Mplus en op basis waarvan de hypothesen (Bijlage 3) getoetst zijn. Per hypothese worden de regressies en effectgroottes nader toegelicht. In Tabel 4 zijn de resultaten samengevat.

Tabel 4

Resultaten Regressies

Variabelen	β	R^2	Sig. (p)
<i>Directe regressies</i>			
Big Five – coping	0.60	.55	.000**
Big Five – veerkracht	0.71	.52	.001*
Big Five – intrinsieke motivatie	0.17	.24	.057
Big Five – extrinsieke motivatie	-0.41	-.32	.013*
<i>Indirecte regressies</i>			
Big Five – intrinsiek – coping	0.08	.07	.046*
Big Five – intrinsiek – veerkracht	-0.01	-.01	.705
Big Five – extrinsiek – coping	0.06	.06	.093
Big Five – extrinsiek – veerkracht	-0.11	-.07	.180
Big Five – psych. bronnen - intrinsiek	-0.30	.31	.550
Big Five – sociale bronnen – extrinsiek	0.00	.00	.843
Big Five – sociale bronnen – psych. bronnen - intrinsiek	0.01	.01	.628

Noot. N=151. * $p < .05$, ** $p < .001$.

Hypothese 1

De eerste hypothese luidt dat de *Big Five* aan persoonlijkheidskenmerken direct *coping* beïnvloedt. De hypothese is getoetst door de regressie tussen deze twee latente factoren te bekijken. De variabele *Big Five* voorspelt significant de variabele *coping*, $\beta = 0.60$, $p < .001$, $R^2 = .55$, $p < .001$ (N=151). Het verband is sterk en persoonlijkheid voorspelt *coping* voor 55%. De hypothese wordt aangenomen.

Hypothese 2

De tweede hypothese is dat de *Big Five* direct veerkracht beïnvloedt. De *Big Five* aan persoonlijkheidskenmerken is een significante, sterke voorspeller van veerkracht, $\beta = 0.71$, $p < .05$, $R^2 = .52$, $p < .001$ (N=151). Ook deze hypothese wordt aangenomen. De verklaarde variantie van persoonlijkheid bij veerkracht is 52%.

Hypothese 3

Bij de volgende hypothese wordt ervan uitgegaan dat persoonlijkheid intrinsieke motivatie direct beïnvloedt. Hiervoor is een model ingevoerd in Mplus met de variabelen *Big Five*, intrinsieke motivatie, *coping* en veerkracht. De *Big Five* blijkt geen significante voorspeller van intrinsieke motivatie voor deze steekproef, $\beta = 0.17$, $p > .05$ (N=151). De hypothese wordt verworpen.

Hypothese 4

De verwachting is dat persoonlijkheid extrinsieke motivatie direct beïnvloedt. Deze hypothese wordt aangenomen, $\beta = -0.41$, $p < .05$, $R^2 = .32$, $p < .05$ (N=151), dus persoonlijkheid is een significante voorspeller van extrinsieke motivatie. De verklaarde variantie is 32%. Deze regressie is getoetst op basis van het model met de variabelen *Big Five*, extrinsieke motivatie, *coping* en veerkracht.

Hypothese 5

De vijfde hypothese is dat intrinsieke motivatie een mediator is bij de relatie tussen de *Big Five* en *coping*. *Coping* wordt niet significant voorspeld door de *Big Five* via intrinsieke motivatie, $\beta = 0.07$, $p > .05$, indien de regressie in het model met de variabelen *Big Five*, intrinsieke motivatie, *coping* en veerkracht getoetst wordt. Echter, wanneer de variabele veerkracht uit het model gehaald wordt, is de regressie wél significant, $\beta = 0.08$, $p < .05$, $R^2 = .07$, $p < .05$. Het verband is echter zeer zwak te noemen, want de verklaarde variantie is slechts 0,7%. Desondanks wordt de hypothese aangenomen.

Hypothese 6

De verwachting is dat intrinsieke motivatie een mediator is bij de relatie tussen persoonlijkheid en *coping*. Deze hypothese wordt verworpen, want veerkracht wordt niet significant voorspeld door de *Big Five* via intrinsieke motivatie, $\beta = -0.02$, $p > .05$. Deze indirecte relatie is getoetst op basis van het model met de variabelen *Big Five*, intrinsieke motivatie, *coping* en veerkracht. Ook wanneer de variabele *coping* uit het model gehaald wordt is de regressie niet significant, $\beta = -0.01$, $p > .05$.

Hypothese 7

Deze hypothese luidt: extrinsieke motivatie is een mediator bij de relatie tussen de Big Five en coping. Ook deze hypothese wordt verworpen, omdat de regressie niet significant is, $\beta = 0.06, p > .05$. Deze is getoetst op basis van het model met de variabelen Big Five, extrinsieke motivatie, *coping* en veerkracht. Verwijdering van de variabele veerkracht maakt geen verschil, $\beta = 0.06, p > .05$.

Hypothese 8

Tevens is persoonlijkheid geen significante voorspeller voor veerkracht via extrinsieke motivatie, $\beta = -0.10, p > .05$. Deze hypothese is getoetst op basis van het model met de variabelen Big Five, extrinsieke motivatie, *coping* en veerkracht. Wanneer de variabele coping uit het model wordt gehaald, is de regressie nog steeds niet significant, $\beta = -0.11, p > .05$. Daarmee wordt de hypothese dat extrinsieke motivatie een mediator is bij de relatie tussen persoonlijkheid en veerkracht, verworpen.

Hypothese 9

De negende hypothese in dit onderzoek is dat psychologische bronnen een mediator zijn bij de relatie tussen persoonlijkheid en intrinsieke motivatie. Deze hypothese wordt verworpen; intrinsieke motivatie wordt niet significant voorspeld door de *Big Five* via psychologische bronnen, $\beta = -0.30, p > .05$. Deze regressie is getoetst op basis van het model met de variabelen *Big Five*, psychologische bronnen (competentie, autonomie en verbondenheid voor alle groepen) en intrinsieke motivatie.

Hypothese 10

Vervolgens is de relatie tussen de *Big Five* en extrinsieke motivatie via sociale bronnen bestudeerd. De verwachting is dat de variabele sociale bronnen een mediator is bij de relatie tussen persoonlijkheid en extrinsieke motivatie. De regressie is getoetst op basis van het model met de variabelen *Big Five*, sociale bronnen (frequentie contact, hulp vragen en privé zaken bespreken voor alle groepen) en intrinsieke motivatie. Persoonlijkheid blijkt geen significante voorspeller voor extrinsieke motivatie via sociale bronnen, $\beta = 0.003, p > .05$. Sterker nog, er is nauwelijks sprake van een verband omdat de regressiecoëfficiënt bijna nul is. De hypothese wordt verworpen.

Hypothese 11

Er wordt een relatie verwacht die loopt van de *Big Five* naar sociale bronnen, vervolgens naar psychologische bronnen en dan naar intrinsieke motivatie en *coping* en veerkracht. Dit indirecte pad via sociale en psychologische bronnen wordt verondersteld in de hypothese: sociale bronnen zijn een mediator bij de relatie tussen persoonlijkheid en intrinsieke motivatie via psychologische bronnen. Indien het pad getest wordt in het model met de variabelen *Big Five*, sociale bronnen (frequentie contact, hulp vragen en privé zaken bespreken voor alle groepen), psychologische bronnen (competentie, autonomie en verbondenheid voor alle groepen) en intrinsieke motivatie, is deze niet significant, $\beta = 0.01$, $p > .05$. De hypothese wordt verworpen. Een verklaring voor het niet significante effect is dat met de variabele psychologische bronnen meer parameters worden geschat dan de steekproef groot is.

5.5 TOETSING MODEL

Zelfredzaam *kunnen* zijn is gemeten aan de hand van *coping* en veerkracht, dus allereerst wordt de correlatie tussen die twee variabelen bekeken. De correlatiecoëfficiënt geeft het lineaire verband tussen twee variabelen aan. Een correlatiecoëfficiënt kan een waarde aannemen van -1 tot 1, waarbij -1 een perfecte negatieve en 1 een perfecte positieve lineaire relatie is. Er is geen sprake van een relatie bij een coëfficiënt van 0. De correlatie is significant, Spearman's $\rho(151) = .12$, $p < .05$. Dus indien *coping* versterkt, dan is het waarschijnlijk dat veerkracht ook versterkt en vice versa. Met $\rho_s = .12$ is er sprake van medium tot groot effect (Field, 2009:57).

Aan de hand van de regressies wordt een model opgesteld dat vergeleken kan worden met een hypothetisch beste model (Byrne, 2012). Hoe beter de data past bij het hypothetische model, des te beter de *goodness of fit* en des te beter het model is. De *goodness of fit* is goed indien de Chi-Square (χ^2) *niet* significant is ($p < .0001$). Dan wordt de nulhypothese, die stelt dat het model op basis van de geobserveerde data niet verschilt van het geschatte model, verworpen.

De N bij de variabelen verbondenheid en sociale bronnen blijkt te klein voor het aantal geschatte parameters bij het model, waardoor toetsing van het hele model niet mogelijk is. De twee variabelen zijn uit het model gehaald. Extrinsieke motivatie geef ook problemen bij de analyse van het model in Mplus. Theoretisch gezien kan die variabele verwijderd worden, omdat intrinsieke motivatie de andere helft van motivatie weergeeft. De significantie negatieve correlatie tussen intrinsieke en extrinsieke motivatie bevestigt dit, want Spearman's

$\rho = -0.099$, $p < .05$. Het resterende model (zie Bijlage 4) is getoetst. Het model is niet significant en dus niet sterk, $\chi^2(1, N = 151) = 3215,54$, $p < 0.0001$.

Uit de statistische analyse blijkt dat de steekproef gedeeltelijk de populatie cliënten van de organisatie representeert en dat de responsratio hoog is. Daarom kunnen voorzichtig conclusies getrokken worden over die populatie. Echter, verdere generalisatie naar populaties buiten het cliëntenbestand is niet mogelijk. Hypothesen 1, 2, 4 en 5 zijn aangenomen. De interpretatie daarvan volgt in het volgende hoofdstuk.

6. CONCLUSIE

Op basis van de resultaten in het vorige hoofdstuk wordt een conclusie getrokken over hoe zelfredzaam de respondenten te noemen zijn. Beantwoording van de deelvragen werken toe naar de beantwoording van de hoofdvraag (Bijlage 3). De hoofdvraag is in hoeverre persoonlijkheid de perceptie van zelfredzaam *willen* en *kunnen* zijn bij de welzijnscliënten beïnvloedt, en welke rol psychologische en sociale bronnen daarbij spelen. Beantwoording van deze vraag dient ter verheldering van het onderliggende psychologische proces dat leidt tot zelfredzaamheid. Tevens dient deze vraag ter toetsing van de verbanden die naar voren komen in de wetenschappelijke literatuur voor de populatie welzijnscliënten. Daarnaast dient dit als startpunt van monitoring van waar de organisatie nu staat met haar hulpverlening. Het wetenschappelijke meetinstrument biedt nieuwe empirische informatie. Het hoofdstuk sluit af met een discussie en aanbevelingen voor zowel de wetenschap als de praktijk.

6.1 BEANTWOORDING VRAGEN

De eerste deelvraag in dit onderzoek is in hoeverre persoonlijkheid direct de perceptie van zelfredzaam *kunnen* beïnvloedt. Onder zelfredzaam *kunnen* zijn wordt effectieve *coping* en veerkrachtigheid verstaan. De *Big Five* aan persoonlijkheidskenmerken voorspelt zowel *coping* als veerkracht voor de helft. Daarnaast bewijzen de resultaten dat veerkracht en *coping* elkaar inderdaad versterken. De tweede deelvraag is in hoeverre persoonlijkheid direct de perceptie van zelfredzaam *willen* zijn beïnvloedt. Met dit onderzoek is geen bewijs gevonden dat persoonlijkheid intrinsieke motivatie voorspelt, maar wel extrinsieke motivatie. De derde deelvraag betreft de indirecte effecten van persoonlijkheid op zelfredzaam *kunnen* zijn. Alleen het indirecte effect van persoonlijkheid op *coping* via intrinsieke motivatie is aangetoond. De laatste deelvraag gaat over wat de invloed is van psychologische en sociale bronnen op de perceptie van zelfredzaam *willen* zijn. De verwachte voorspellende kracht van die bronnen is niet aangetoond, dus wordt in dit onderzoek niet bevestigd dat psychologische en sociale bronnen het psychologische proces tot zelfredzaamheid positief beïnvloeden.

Een voorzichtige conclusie is dat de cliënten van deze steekproef aangeven best zelfredzaam te *willen* zijn en dat ook vooral vanuit zichzelf willen, maar dat zij daar nog onvoldoende toe in staat zijn. Dat zij intrinsiek gemotiveerd zijn, betekent dat de cliënten graag hun eigen problemen oplossen vanuit eigenbelang. Verwachtingen of meningen van mensen uit de omgeving zijn een minder sterke drijfveer tot zelfredzaamheid. Dat is positief,

want daar draait *empowerment* en eigen kracht om. Het omzetten van de wilskracht in daadkracht komt nog onvoldoende uit de verf. Weliswaar zijn de respondenten redelijk effectief in *coping*, het schort nog aan hun veerkrachtigheid.

Een mooie theoretische, maar minder praktische bevinding is dat persoonlijkheid voor een heel groot deel *coping* en veerkracht bepaalt. De verwachting was dat de *Big Five* voorspelt in hoeverre cliënten zelfredzaam *kunnen* zijn. Opvallend is dat persoonlijkheid zelfredzaamheid mogelijk voor de helft determineert. Indien persoonlijkheid volledig wordt opgevat als aangeboren, zou dat een grote invloed van het lot betekenen. In de wetenschap wordt nog volop gediscussieerd over in hoeverre persoonlijkheid genetisch bepaald is (*nature*) en in hoeverre omgevingsinvloeden dat nog kunnen veranderen (*nurture*) (McCrae, Costa Jr & Ostendorf, 2000).

Met dit onderzoek is gepoogd deze vrij abstracte concepten meetbaar te maken. In de literatuur wordt nauwelijks ingegaan op wat psychologische en sociale bronnen precies zijn, laat staan dat deze gemeten worden. Helaas is het niet gelukt die concepten voldoende te meten om het effect ervan op de rest van het proces tot zelfredzaamheid te beïnvloeden. Ook is het niet volledig gelukt het conceptuele model empirisch te onderbouwen.

6.2 DISCUSSIE

Het versterken van effectieve *coping* vergroot de kans op veerkrachtigheid en als cliënten beter kunnen herstellen van tegenslag, mag verwacht worden dat zij ook iets beter hun problemen kunnen oplossen. De hulpverlening zou zich nog meer kunnen focussen op het verbeteren van de veerkracht van de cliënten. Dit is belangrijk voor het bewerkstelligen van zelfredzaamheid, omdat te verwachten valt dat alle cliënten in hun pogingen om problemen op te lossen wel eens tegenslag zullen ervaren. Indien zij hier slecht van kunnen herstellen, is het mogelijk dat het de effectieve copingstijlen die zij hebben niet ten goede komt. Hoewel het per individu verschilt hoe effectief hun probleemoplossende strategieën zijn, is een praktische aanbeveling de aandacht vooral te vestigen op de copingstijlen acceptatie, het zoeken van steun voor emotionele en instrumentele doeleinden, het zoeken van afleiding en ventilatie. Dit omdat de groep respondenten over het geheel genomen daar het minst in ontwikkeld zijn.

Een vraag is of een interventie gericht op versterking van *coping* en veerkracht zinvol is, omdat zij voor de helft voorspeld worden door persoonlijkheid, iets dat (bijna volledig) aangeboren is. Een aanbeveling voor wetenschappelijk onderzoek zou zijn om de nog onbekende helft van de verklaarde variantie in *coping* en veerkracht te onderzoeken, want

daar liggen waarschijnlijk kansen voor praktische aanbevelingen. Daarnaast is een vervolgonderzoek aan te bevelen naar de mate waarin persoonlijkheid nog te veranderen valt. Persoonlijkheidskenmerken zijn sterk geworteld, maar wellicht zijn deze kenmerken te beïnvloeden door assertiviteitstraining of timemanagement. Voor nu is het belangrijk dat rekening gehouden wordt met de mogelijkheid dat zelfredzaamheid niet eenvoudig te vergroten is. Zowel de cliënten, de welzijnsorganisatie, als de overheid kunnen hierdoor niet te veel verwachten van de effectiviteit van interventies rondom zelfredzaamheid.

Een andere wetenschappelijke aanbeveling is het nagaan van causaliteit. Dat was in dit onderzoek niet mogelijk, maar de bevindingen kunnen aan kracht winnen door dit te bekijken. Pas dan kan stellig gesproken worden van een verband tussen variabelen. Omdat het plan is dit onderzoeksproject voort te zetten, kan causaliteit getoetst worden aan de hand een longitudinale studie. De gegevens uit deze studie gelden dan als (een deel van) de nulmeting. Een andere nuttige aanvulling op de methode is kwalitatieve dataverzameling. Mogelijk is er belangrijke informatie verloren gegaan als gevolg van het gebruik van een gestandaardiseerd meetinstrument. Kwalitatieve aanvulling versterkt de betrouwbaarheid van het onderzoek.

Dit onderzoek verlangt op theoretisch gebied de volgende uitbreidingen. Ten eerste zou onderzoek naar de rol van de hulpverlener vruchtbaar kunnen zijn. Wat is hun visie op de zelfredzaamheid van de cliënten? Denken zij dat de cliënten zelfredzaam *willen* en *kunnen* zijn? En hoe denken zij daar aan bij te kunnen dragen? Dat is relevant voor de inventarisatie van in hoeverre effectieve *coping* en veerkracht nog versterkt kunnen worden. Ten tweede was er in dit onderzoek geen ruimte voor verbijzondering naar persoonlijkheidskenmerken, copingstijlen, demografische variabelen en typen problematiek. Het zou zinvol zijn vervolgonderzoek hiernaar te verrichten, omdat op basis van de resultaten wellicht blijkt dat bepaalde typen cliënten een eigen aanpak verlangen. De hulpverlening kan dan gedifferentieerd worden naar specifieke cliëntgroepen, wat mogelijk de effectiviteit van de hulpverlening versterkt.

Al met al blijkt de *Big Five* dus een grote voorspeller van effectieve *coping* en veerkracht en dus wordt er een samenhang verondersteld tussen persoonlijkheid en zelfredzaamheid. Men moet rekening houden met de kans dat persoonlijkheid zo'n vast gegeven is, dat de effectiviteit van interventies gericht op zelfredzaamheid beperkt is. In hoeverre persoonlijkheid te beïnvloeden is via interventies en welke andere factoren nog een rol spelen bij zelfredzaamheid moet nog duidelijk worden.

REFERENTIELIJST

- Amabile, T. M. (1996). *Creativity in context*. New York: Westview Press.
- Asendorpf, J.B. & Wilpers, S. (1998). Personality Effects on Social Relationships, *Journal of Personality and Social Psychology*, 74(6), 1531-1544
- Bandura, A. (1977). Self-efficacy: Toward a unifying theory of behavioral change, *Psychological Review*, 84(2), 191-215
- Bandura, A. (1993). Perceived self-efficacy in cognitive development and functioning, *Educational Psychologist*, 28(2), 117-148
- Boeije, H., 't Hart, H. & Hox, J. (2009). *Onderzoeksmethoden*, achtste druk, Amsterdam: Boom onderwijs
- Bong, M. & Skaalvik, E.M. (2003). Academic Self-Concept and Self-Efficacy: How Different Are They Really? *Educational Psychology Review*, 15(1), 1-40
- Broeck, A. van den, Vansteenkiste, M., Witte, H. de, Soenens, B. & Lens, W. (2010). Capturing autonomy, competence and relatedness at work: Construction and initial validation of the work-related basic need satisfaction scale, *Journal of Occupational and Organizational Psychology*, 83, 981-1002
- Byrne, B.M. (2012). *Structural Equation Modeling with Mplus: Basic Concepts, Applications, and Programming*, version date 20110627, New York: Taylor & Francis Group
- Campbell-Sills, L., Cohan, S.L. & Stein, M.B. (2006). Relationship of resilience to personality, coping and psychiatric symptoms in young adults, *Behaviour Research and Therapy*, 44, 585-599
- Carver, C.S. (1997). You want to measure coping but your protocol's too long: Consider the Brief COPE, *International Journal of Behavioral Medicine*, 4(1), 92-100
- Carver, C.S. & Connor-Smith, J. (2010). Personality and coping, *Annual Review of Psychology*, 61, 679-704
- Carver, C.S., Scheier, M.F. & Weintraub, J.K. (1989). Assessing Coping Strategies: A Theoretically Based Approach, *Journal of Personality and Social Psychology*, 56(2), 267-283
- Cassim, L. (2013). *Optimal Health & Postgraduate Study: A Focus on Wellness, Stress Management & Pharmaceutical Services*, ERS Consultants CC, ontleend aan:
<http://www.postgraduatetoolkit.com/pdf/Dr%20Layla%20Cassim%20Health%20Presentation.pdf>

- Chen, G., Gully, S.M. & Eden, D. (2004). General self-efficacy and self-esteem: Toward theoretical and empirical distinction between correlated self-evaluations, *Journal of Organizational Behavior*, 25, 375-395
- Connor-Smith, J.K. & Flachsbart, C. (2007). Relations between personality and coping: A meta-analysis, *Journal of Personality and Social Psychology*, 93(6), 1080-1107
- Deci, E.L. & Ryan, R.M. (2000). The “What” and “Why” of Goal Pursuits: Human Needs and the Self-Determination of Behavior, *Psychological Inquiry: An International Journal for the Advancement of Psychological Theory*, 11(4), 227-268
- Earvolino-Ramirez, M. (2007). Resilience: A concept analysis, *Nursing Forum*, 42(2), 73-82
- Eikenberry, A.M. & Kluver, J.D. (2004). The marketization of the nonprofit sector: Civil society at risk?, *Public Administration Review*, 64(2), 132-140
- Field, A. (2009). *Discovering statistics using SPSS*, derde editie, Londen: SAGE Publications
- Flink, C., Boggiano, A. & Barrett, M. (1990). Controlling teaching strategies: Undermining children’s self-determination and performance, *Journal of personality and Social Psychology*, 59, 916-924.
- Friborg, O., Barlaug, D., Martinussen, M., Rosenvinge, J.H. & Hjemdal, O. (2005). Resilience in relation to personality and intelligence, *International Journal of Methods in Psychiatric Research*, 14(1), 29-42
- Friborg, O., Hjemdal, O., Rosenvinge, J.H. & Martinussen, M. (2003). A new rating scale for adult resilience: What are the central protective resources behind healthy adjustment?, *International Journal of Methods in Psychiatric Research*, 12(2), 65-76
- Gagné, M. & Deci, E. (2005). Self-determination theory and work motivation, *Journal of organisational behaviour*, 26, 332-362
- Garcia-Dia, M.J., DiNapoli, J.M., Garcia-Ona, L., Jakubowski, R. & O’Flaherty, D. (2013). Concept Analysis: Resilience, *Archives of Psychiatric Nursing*, 27(6), 264-270
- Gemeente X (2011). *Notitie over vernieuwend welzijnsbeleid*
- Gosling, S.D. (2011). *A note on alpha reliability and factor structure in the TIPI*, ontleend aan: http://homepage.psy.utexas.edu/HomePage/Faculty/Gosling/tipi_alpha_note.htm
- Gosling, S.D., Rentfrow, P.J. & Swann Jr., W.B. (2003). A very brief measure of the Big-Five personality domains, *Journal of Research in Personality*, 37(6), 504-528

- Guay, F., Vallerand, R.J. & Blanchard, C. (2000). On the assessment of situational intrinsic and extrinsic motivation: The Situational Motivation Scale (SIMS), *Motivation and Emotion*, 24(3), 175-213
- Irwin, J., LaGory, M. Ritchey, F. & Fitzpatrick, K. (2008). Social assets and mental distress among the homeless: Exploring the roles of social support and other forms of social capital on depression, *Social Science & Medicine*, 67(12), 1935-1943
- Judge, T.A. & Ilies, R. (2002). Relationship of Personality to Performance Motivation: A Meta-Analytic Review, *Journal of Applied Psychology*, 87(4), 797-807
- Komarraju, M., Karau, S.J. & Schmeck, R.R. (2009). Role of the Big Five personality traits in predicting college students' academic motivation and achievement, *Learning and Individual Differences*, 19, 47-52
- Lazarus, R.S. (1993). Coping Theory and Research: Past, Present, and Future, *Psychosomatic Medicine*, 55, 234-247
- Linders, L., Bouma, I. & Steyaert, J. (2008). *Nieuw beleid, nieuwe professionals: Implicaties van de WMO voor hulpverleners*, Eindhoven: Fontys Hogescholen
- Lopes, P.N., Salovey, P. & Straus, R. (2002). Emotional intelligence, personality and the perceived quality of social relationships, *Personality and Individual Differences*, 35, 641-658
- Lubben, J., Blozik, E., Gillmann, G., Iliffe, S., Renteln Kruse, W. von, Beck, J. C., Stuck, A. E. (2006). Performance of an abbreviated version of the Lubben Social Network Scale among three European community-dwelling older adult populations. *The Gerontologist*, 46(4), 503-513
- McCrae, R.R. (1989). Age differences and changes in the use of coping mechanisms, *Journal of Gerontology*, 44(6), 161-169
- McCrae, R.R., Costa Jr., P.T. & Ostendorf, F. (2000). Nature over nurture: Temperament, personality and life span development, *Journal of Personality and Social Psychology*, 78(1), 173-186
- McMullin, J.A. & Cairney, J. (2004). Self-esteem and the intersection of age, class and gender, *Journal of Aging Studies*, 18, 75-90
- Metz, J. (2009). Over burgerparticipatie, welzijnsbeleid en de WMO: Historiografie van de werksort maatschappelijk activeringswerk, *Journal of Social Intervention: Theory and Practice*, 18(2), 61-83.
- Morel, N., Palier, B. & Palme, J. (2012). *Towards a social investment welfare state? Ideas, policies and challenges*, Bristol: The Policy Press

- O'Brien, T.B. & DeLongis, A. (1996). The Interactional Context of Problem-, Emotion-, and Relationship-Focused Coping: The Role of the Big Five Personality Factors, *Journal of Personality*, 64(4), 777-813
- Pearlin, L.I. & Schooler, C. (1978). The Structure of Coping, *Journal of Health and Social Behavior*, 19(1), 2-21
- Perkins, D.D. & Zimmerman M.A. (1995). Empowerment Theory, Research and Application, *American Journal of Community Psychology*, 23(5), 569-579
- Regenmortel, T. van (2002). *Empowerment en maatzorg: Een krachtgerichte psychologische kijk op armoede*, Leuven: Acco
- Rijksoverheid (2013). *Troonrede 2013*, ontleend aan: <http://www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/toespraken/2013/09/17/troonrede-2013.html>
- Rijksuniversiteit Groningen (2008). *Variabelen & Meetniveau*, ontleend aan: https://methodologiewinkel.webhosting.rug.nl/index.php?title=Variabelen_%26_Meetniveau
- Ryan, R.M. & Deci, E.L. (2000a). Intrinsic and extrinsic motivations: Classic definitions and new directions, *Contemporary Educational Psychology*, 25, 54-67
- Ryan, R.M. & Deci, E.L. (2000b). Self-determination Theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development and well-being, *American Psychologist*, 55(1), 68-78
- Ryan, R., Patrick, H., Deci, E. & Williams, G. (2008). Facilitating health behavior change and its maintenance: Interventions based on Self-Determination Theory, *The European Health Psychologist*, 10 (1), 2-5
- Ryan, R. & Grolnick, W. (1986). Origins and pawns in the classroom: Self-report and projective assessments of individual differences in children's perceptions, *Journal of Personality and Social Psychology*, 50, 550-558
- Sarason, I.G., Levine, H.M., Basham, R.B., Sarason, B.R. (1983). Assessing Social Support: The Social Support Questionnaire, *Journal of Personality and Social Psychology*, 44(1), 127-139
- Sherer, M., Maddux, J.E., Mercandante, B., Prentice-Dunn, S., Jacobs, B. & Rogers, R.W. (1982). The Self-efficacy Scale: Construction and Validation, *Psychological Reports*, 51(2), 663-671
- Smith, B.W., Dalen, J., Wiggins, K., Tooley, E., Christopher, P. & Bernard, J. (2008). The Brief Resilience Scale: Assessing the ability to bounce back, *International Journal of Behavioral Medicine*, 15, 194-200

Statmodel (2014). *Mplus*, ontleend aan: <http://www.statmodel.com/features.shtml>

Tamres, L.K., Janicki, D. & Helgeson, V.S. (2002). Sex differences in coping behavior: A meta-analytic review and an examination of relative coping, *Personality and Social Psychology Review*, 6(1), 2-30

Welzijnsorganisatie X (2013). *Jaarverslag*, website

Welzijnsorganisatie X (2014a). *Over Welzijnsorganisatie X*, website

Welzijnsorganisatie X (2014b). *Jaarplan Welzijnsorganisatie X 2014*, website

Zimmerman, M.A. (1995). Psychological Empowerment: Issues and illustrations, *American Journal of Community Psychology*, 23(5), 581-599

BIJLAGEN

BIJLAGE 1: BESCHRIJVENDE STATISTIEK

Tabel 5: Scores op de Variabelen

Variabele	N	Missing	Modus
<i>Afhankelijke variabelen</i>			
Coping	151	0	4
Veerkracht	151	0	3
<i>Onafhankelijke variabelen</i>			
Big Five	151	0	4
Psychologische bronnen	-	-	-
<u>Competentie</u>	151	0	4
<u>Autonomie</u>	151	0	4
<u>Verbondenheid</u>			
Familie binnen huishouden	64	87	4
Familie buiten huishouden	132	19	4
Vrienden	121	30	4
Buren	121	30	2
Intrinsieke motivatie	151	0	4
Sociale bronnen	-	-	-
<u>Contact</u>			
Familie binnen huishouden	123	28	1
Familie buiten huishouden	148	3	4
Vrienden	150	1	1
Buren	149	2	1
<u>Hulp vragen</u>			
Familie binnen huishouden	64	87	2
Familie buiten huishouden	125	26	1
Vrienden	117	34	1
Buren	108	43	1
<u>Privézaken bespreken</u>			
Familie binnen huishouden	64	87	2
Familie buiten huishouden	125	26	4
Vrienden	117	34	1
Buren	108	43	1
Extrinsieke motivatie	150	1	2+3

Noot: De streepjes geven aan dat deze gegevens niet kunnen worden opgevraagd in SPSS. Voor contact, hulp vragen en privézaken bespreken zijn categorieën aangemaakt: 0 = geen personen, 1 = één persoon, 2 = twee personen, 3 = drie of vier personen, 4 = vijf tot acht personen en 5 = negen of meer personen.

BIJLAGE 2: REPRESENTATIVITEIT

Tabel 6: *Sekse*

	Man (%)	Vrouw (%)
Steekproef	37.1	62.9
Populatie	45	55

Noot: N=151.

Tabel 7: *Leeftijd*

	19-39 (%)	40-59 (%)	60+ (%)
Steekproef	27.2	30.5	42.4
Populatie	NB	NB	NB

Noot: N=151.

Tabel 8: *Etniciteit*

	Autochtoon (%)	Allochtoon (%)
Steekproef	54.3	45.7
Populatie	32	33

Noot: N=151, eerste generatie Nederlanders en niet-Nederlanders.

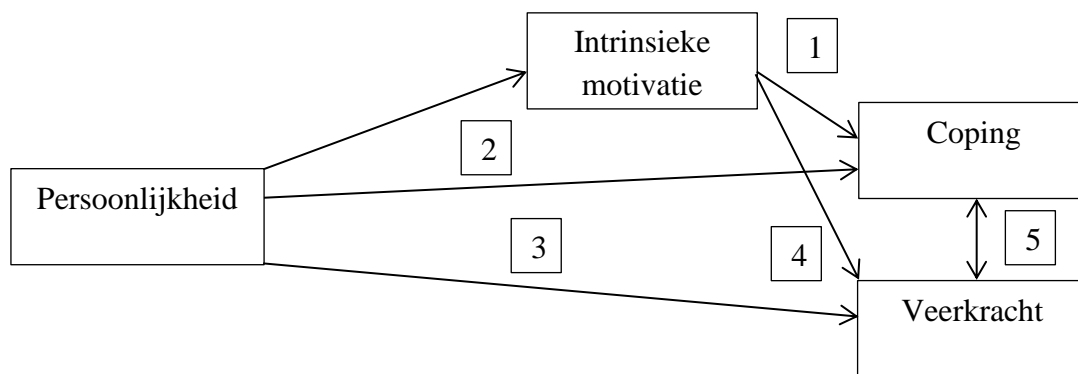
BIJLAGE 3: TOETSING HYPOTHESEN

Tabel 9

Resultaten toetsing hypothesen

	Veronderstelling	Conclusie
<i>Deelvraag 1: In hoeverre beïnvloedt persoonlijkheid de perceptie van zelfredzaam kunnen zijn?</i>		
1	De Big Five staat in direct verband met coping	Aangenomen
2	De Big Five staat in direct verband met veerkracht	Aangenomen
<i>Deelvraag 2: In hoeverre beïnvloedt persoonlijkheid de perceptie van zelfredzaam willen zijn?</i>		
3	De Big Five staat in direct verband met intrinsieke motivatie	Verworpen
4	De Big Five staat in direct verband met extrinsieke motivatie	Aangenomen
<i>Deelvraag 3: In hoeverre beïnvloedt persoonlijkheid indirect de perceptie van zelfredzaam kunnen zijn via motivatie?</i>		
5	Intrinsieke motivatie is een mediator bij de relatie tussen de Big Five en coping	Aangenomen
6	Intrinsieke motivatie is een mediator bij de relatie tussen de Big Five en veerkracht	Verworpen
7	Extrinsieke motivatie is een mediator bij de relatie tussen de Big Five en coping	Verworpen
8	Extrinsieke motivatie is een mediator bij de relatie tussen de Big Five en veerkracht	Verworpen
<i>Deelvraag 4: In hoeverre beïnvloedt persoonlijkheid de perceptie van zelfredzaam willen en kunnen zijn via psychologische en sociale bronnen?</i>		
9	Psychologische bronnen zijn een mediator bij de relatie tussen de Big Five en intrinsieke motivatie	Verworpen
10	Sociale bronnen zijn een mediator bij de relatie tussen de Big Five en extrinsieke motivatie	Verworpen
11	Sociale bronnen zijn een mediator bij de relatie tussen de Big Five en intrinsieke motivatie via psychologische bronnen	Verworpen

BIJLAGE 4: TOETSING MODEL



Afbeelding 2: Getoetst model

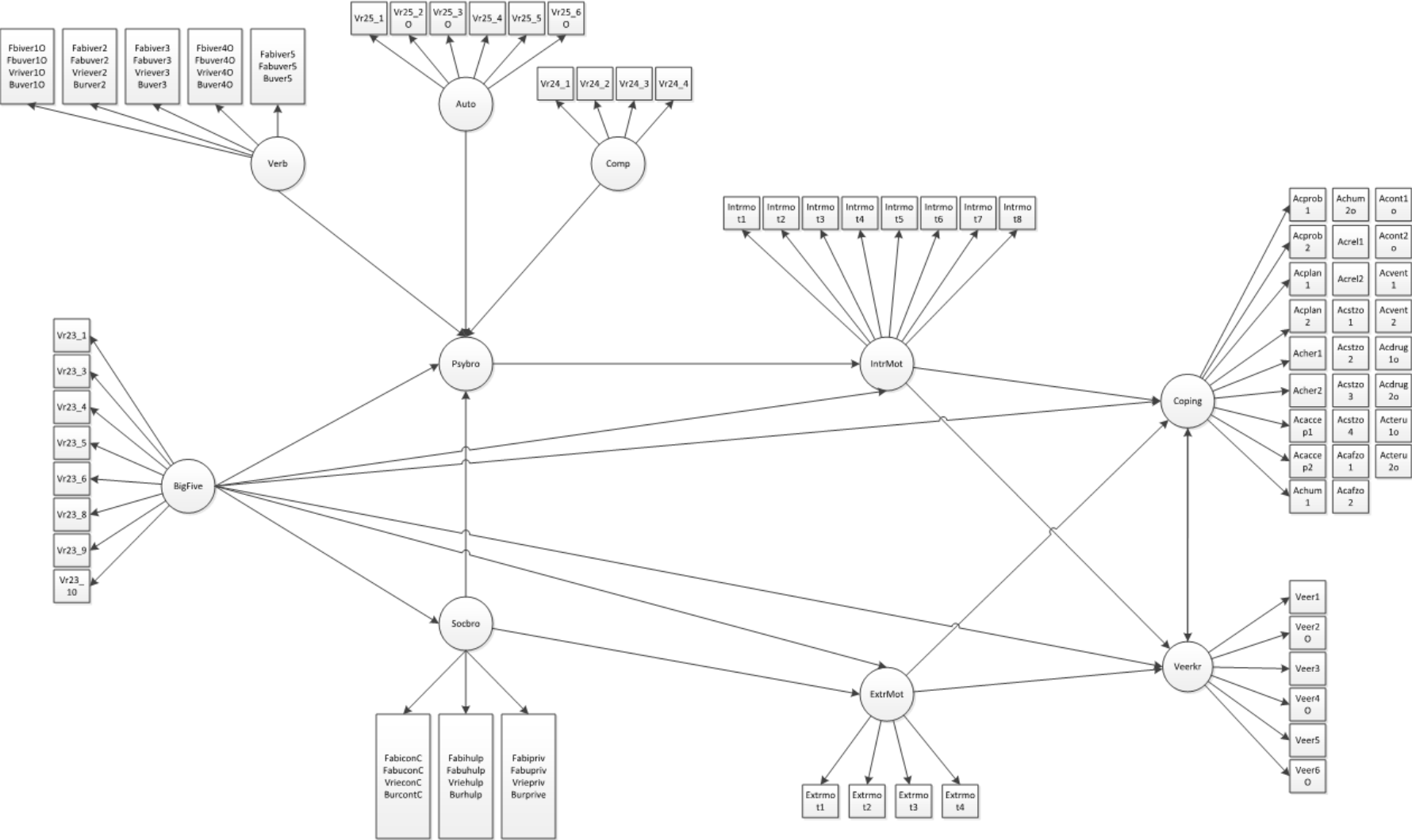
Regressies:

- 1: $\beta = 0.07, p > .05$ (indirect: Big Five - intrinsieke motivatie - coping)
- 2: $\beta = 0.53, p < .001, R^2 = 0.49, p < .001$
- 3: $\beta = 0.73, p < .05, R^2 = 0.53, p < .001$
- 4: $\beta = -0.02, p > .05$ (indirect: Big Five – intrinsieke motivatie - veerkracht)
- 5: $\beta = -0.01, p > .05$

Model fit:

$$\chi^2(1, N = 151) = 3215,54, p < 0.0001$$

BIJLAGE 5: DIAGRAM



BIJLAGE 6: HERKOMST VRAGEN

Opmerking: Vanaf vraag 32 tot en met 97 zijn de vragen uit de oorspronkelijke bronnen aangepast naar de groepen:

Familie binnen het huishouden	32-40
Familie buiten het huishouden	41-49
Vrienden	50-58
Buren	59-66
Religieuze gemeenschap	67-75
Etnisch-culturele gemeenschap	76-84
Anders, namelijk	85-93
Maatschappelijk hulpverlener	94-97

Vraag	Variabele	Naam schaal (waar mogelijk)	Bron	Jaar	Aanpassing	Bijzonderheden
1	Leeftijd		CBS	2014		
2	Geslacht		CBS	2014		
3	Burgelijke staat		CBS	2014		

Zelfredzame welzijnscliënten: nature of nurture?

Vraag	Variabele	Naam schaal (waar mogelijk)	Bron	Jaar	Aanpassing	Bijzonderheden
4	Opleiding		CBS	2014		'anders, namelijk:' toegevoegd.
5a - 5c	Beroep		TNO Nederlands e Enquête Arbeidsoms tandigheden	2013	5a: zelfstandig ondernemer toegevoegd, items anders geformuleerd 5b: Ja, anders > open vraag 5c: anders, namelijk toegevoegd	
6	Werkuren		TNO NEA	2013		eerst vrije antwoordmogelijkheid
7	Religie		CBS	2014		
8	Religieusheid		CBS	2014		
9	Geboorteland		CBS	2014	Voornaamste landen van herkomst allochtonen in Nederland	
10	Aantal jaren in NL wanneer niet hier geboren					
11	Geboorteland		CBS	2014	Voornaamste landen van	

Zelfredzame welzijnscliënten: nature of nurture?

Vraag	Variabele	Naam schaal (waar mogelijk)	Bron	Jaar	Aanpassing	Bijzonderheden
	moeder				herkomst allochtonen in Nederland	
12	Geboorteland Vader		CBS	2014	Voornaamste landen van herkomst allochtonen in Nederland	
13	Gezinssamenstelling		TNO, Nationale Enquête Arbeidsomstandigheden (NEA)	2013	Vraag toegevoegd	
15	Partner					Eigen invulling in overleg met groep
16	Partner samenwonen					Eigen invulling in overleg met groep
17	Partner hulp					Eigen invulling in overleg met groep
18	Andere personen in huishouden					Eigen invulling in overleg met groep
19	Hulp andere					Eigen invulling in overleg

Zelfredzame welzijnscliënten: nature of nurture?

Vraag	Variabele	Naam schaal (waar mogelijk)	Bron	Jaar	Aanpassing	Bijzonderheden
23	Big 5	Ten-Item Personality Inventory (TIPI)	Gosling et al.	2003	Ja, vertaald.	item 2: 'quarrelsome' vertaald als koppig, ipv ruzieachtig item 5: 'complex' vertaald als eigenzinnig, omdat het gaat om nieuwsgierigheid/ eigenwijsheid en complex een vaag begrip is
24	Competentie	Work-related Basic Need Satisfaction scale	Van den Broeck et al.	2010	Ja, vertaald en omgevormd van werk naar algemeen	
25	Autonomie	Work-related Basic Need Satisfaction scale	Van den Broeck et al.	2010	Ja, vertaald en omgevormd van werk naar algemeen	
26	Hechte gemeenschap				In overleg met de groep en aan de hand van defenitie zelfredzaamheid zoals gebruikt in overheidsstukken	
27	Hechte gemeenschap				idem	
28	Diversiteit netwerk					

Zelfredzame welzijnscliënten: nature of nurture?

Vraag	Variabele	Naam schaal (waar mogelijk)	Bron	Jaar	Aanpassing	Bijzonderheden
29	Diversiteit netwerk					
30	Diversiteit netwerk					
31	Diversiteit netwerk					
32-34 41-43 50,51, 54 59-60 67-69 76-78 85-87 94	Sociaal Netwerk	LSNS	Campbell, et al.;	1986,	vertaald	Variabelen toegevoegd bij Lubben en Dainton & Ayllor: naast familie, vrienden ook buren, religieuze gemeenschap & etnisch- culturele gemeenschap.
			Lubben;	1988,	vertaald	Voor contact familieleden exclusief leden huishouden.
			Dainton & Ayllor	2002	vertaald en omgevormd naar sociaal netwerk algemeen.	
35-36 44-45	Sociale Steun	LSNS-6	Lubben et al.	2006	Vertaald	Variabelen toegevoegd voor buren, religieuze gemeenschap & etnisch-

Zelfredzame welzijnscliënten: nature of nurture?

Vraag	Variabele	Naam schaal (waar mogelijk)	Bron	Jaar	Aanpassing	Bijzonderheden
52-53 61-62 70-71 79-80 88-89 95						culturele gemeenschap en anders, namelijk....
37,46,55, 63,72,81, 90	Collectieve efficacy	Collective efficacy beliefs scale	Riggs & Knight	1994	Vertaald en omgevormd van werk naar familie,vrienden,buren,religieu ze groep, etnisch-culturele groep, Anders, namelijk... Niet afgenomen voor hulpverlener. Gespecificeerd naar inschatting van het kunnen van de groep op het gebied van hulp bij het probleem waarvoor bij Welzijnsorganisatie X is aangemeld.	Collective self-esteem is niet toepasbaar. Sampson(1999) meet sociale cohesie welke tevens onder Relatedness in de survey terugkomt.
38,47,56, 64,73,82,	Verbondenheid (sociaal netwerk)	Work-related Basic Need	Van den Broeck et	2010	Ja, vertaald en omgevormd van werk naar algemeen + verschillende groepen: Familie,	Vraag 2 weggelaten bij verbondenheid hulpverlener omdat hulpverlener geen

Zelfredzame welzijnscliënten: nature of nurture?

Vraag	Variabele	Naam schaal (waar mogelijk)	Bron	Jaar	Aanpassing	Bijzonderheden
91,96	en hulpverlener)	Satisfaction scale	al.		vrienden, buren, religieuze groep, etnisch-culturele groep, Anders, namelijk.... Ook afgenomen voor hulpverlener.	groep is.
39,48,57, 65,74,83, 92	Normen	Self-administred questionnaire	Liefbroer & Mulder	2006	Ja, vertaald en omgezet naar vrienden, buren etc. (eigen vraagstelling erboven). Niet afgenomen voor hulpverlener	Vrienden: heeft 3 items ipv 4 (niet mogelijk om deze vraag voor vrienden om te zetten)
40,49,58, 66,75,84, 93,97	Cognities	Uit het Cologne-Patient-Questionnaire	Ommen et al.	2008	Ja, vertaald en omgezet naar maatschappelijk werker, vrienden, buren etc. Ook afgenomen voor hulpverlener. (eigen vraagstelling erboven)	
98	Intrinsieke motivatie	Situational Motivation Scale (SIMS)	Guay et al.	2000	Ja, vertaald en aangepast van 'activiteiten' naar 'eigen problemen oplossen'	
99-100	Extrinsieke motivatie	Situational Motivation Scale (SIMS)	Guay et al.	2000	Ja, vertaald en aangepast van 'activiteiten' naar 'eigen problemen oplossen'	+ omgezet naar maatschappelijk werker (perceived coercion)

Zelfredzame welzijnscliënten: nature of nurture?

Vraag	Variabele	Naam schaal (waar mogelijk)	Bron	Jaar	Aanpassing	Bijzonderheden
101	Coping	Brief COPE	Carver	1997	Vertaald, bij sommige items probleem/situatie benadrukt, introductie zelf geschreven	de items onder 8 (instrumentele steun) zijn wel erg hetzelfde
102	Veerkracht	Brief Resilience Scale (BRS)	Smith et al.	2008	Vertaald	

BIJLAGE 7: ENQUÊTE

(Ontbreekt bij digitale versie ivm problemen opmaak)